

พระปฐมบรมราชโองการ ร.๖

ห้องขจร

อ

895.9136

ม113ป

ห้องศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช

สำนักหอสมุดกลาง

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

895,9136

21132

๕๐๖๗๘

ประชุมนิทานพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒

ภาคที่ ๑

THE LIBRARY

THE COLLEGE OF EDUCATION

BANGKOK, THAILAND

หุ้มแพร พระโสมภณอภสรกิจ (เลก สมิตะสิริ)

พิมพ์ชุดเกล้า ๆ ถวายฉลองพระเดชพระคุณ

ในงารพระบรมศพ

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ครบบัญญัติสมวาร

ฉั ๓๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๘

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

#111,876

๓๓๖๑๖๔๓๘๖๐

5 209629

895.9136

21

3 8 6 0

คำนำ

ด้วยหุ้มนแพร พระโสมณอักษรกิจ (เล็ก สมิตะสิริ) มาแจ้งความ
ยังหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ว่ามีความปรารถนาจะพิมพ์
หนังสือทูลเกล้า ฯ ถวาย เป็นการสนองพระเดชพระคุณ สำหรับ
พระราชทานแจกในขัณฑ์สมวารแห่งพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระรามา
ธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สักเรื่อง ๑ ขอ
ให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าระลึกถึงกระแสรพระราช
ดำริห์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปรารภว่า ในวาระพระบรมศพ
สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช จะพระราชทานหนังสือซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์
รัชกาลที่ ๖ ให้เป็นการเฉลิมพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่ง
เสด็จสวรรคต จึงคิดเห็นว่า หนังสือซึ่งผู้อื่นจะพิมพ์ทูลเกล้า ฯ ถวาย
สนองพระเดชพระคุณในวาระพระบรมศพนั้น ถ้าเป็นทำนองคลองเตียว
กับหนังสือซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริห์ก็จะเป็นการสมควร
หนักหนา จึงได้ให้ค้นหาหนังสือเรื่องต่าง ๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์แต่ครั้งยังมีใต้เสด็จเถลิง
ถวัลยราชสมบัติ มีพิมพ์แยกย้ายอยู่ในที่ต่าง ๆ มารวบรวมตามประเภท
พิมพ์ขึ้นเป็นเล่มสมุด ดังเช่นเรื่องนิทานในหนังสือทวัญญาที่พิมพ์
ในสมุดเล่มนี้

ข้าพเจ้าได้ทูลขอให้พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
ซึ่งจะได้รับตำแหน่งอุปนายกกรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนคร และ
จะเป็นผู้ช่วยในเรื่องการพิมพ์หนังสือในหอพระสมุด ฯ ปลดเปลื้อง
ภาระของข้าพเจ้าไปภายนอก ให้ช่วยทรงเรียบเรียงคำอธิบายต่อไปนี้

(๒)

“พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือไทยไว้เกือบจะทุกแผนก ในแผนกภูมิทัศน์ ลิลิต แลกกลอน ไซแต่เท่านั้นฉันท์ที่แต่งกันในภาษาไทยมีก็อย่าง โคลงก็อย่าง แลกกลอนก็อย่าง ก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้แทบจะทุกชนิด ส่วนแผนกร้อยแก้วนั้นก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้มาก แลอาจแยกได้เป็นหนังสือหลายประเภท ถ้าเทียบพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบางเรื่องกับกลอนพระราชนิพนธ์บางแห่ง ก็เห็นได้ว่ามีลักษณะห่างไกลกันมาก เป็นต้นว่าตำราในวิชาทหารซึ่งไม่มีลักษณะของกวีเลย ย่อมผิดแผกกับฉันท์สังวาสซึ่งเป็นคำกล่าวของกวีล้วน จะหาวิธีเรียบเรียงถ้อยคำอันเป็นของนักกรณีย์มิได้ หรือพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วซึ่งเป็นเรื่องแสดงธรรมหรือฉันท์กล่าวพุทธศาสนายิต เหล่านี้ย่อมเป็นหนังสือต่างชนิดตรงกันข้ามกับนิทานขบขัน หรือกลอนซึ่งเฝ้าให้เกิดความหัวเราะเป็นตัวอย่าง

ธรรมดานักประพันธ์ เมื่อฉันททางใดก็มักจะทำได้แต่ในทางนั้น ถ้าจะแต่งหนังสือนอกทางออกไป อย่างว่าแต่ตรงกันข้าม ถึงเพียงแต่ผิดทางที่คุ้นเท่านั้น ก็ไปไม่มีใครได้ แต่พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖ มีวงกว้างแทบจะโอบทั่วไปทุกประเภทแห่งการแต่งหนังสือไทย มีลักษณะแปลกเพี้ยนห่างไกลกันโดยประการที่แสดงมาแล้ว จนทำให้ต้องกล่าวว่าบุรุษซึ่งมีความสามารถกว้างขวางทั่วถึงไปทุกแผนกแห่งการแต่งหนังสือไทยนั้นมีน้อยนัก

(๓)

สมุคณั๑เก็บนิทานพระราชนิพนธ์๑อย่างเรื่องมารวมไว้ ๑ ชنانนามว่า
“ ประชุมนิทานพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ ” ๑ เล่มนี้เป็นเล่ม ๑ ๑ ยังมี
เล่ม ๒ ๑ แลเล่มอื่น ๆ ๑ ต่อไป ๑ ซึ่งจะไ้รวมมาลงพิมพ์ตามโอกาสอันควร
ในภายหน้า

นิทาน๑ซึ่ง๑ได้ทรงพระราชนิพนธ์๑ในสมัยที่ทรงตั้งสมาคมขึ้นไว้ใหม่
หนึ่งพระราชทานชื่อว่า “ ทวิ๑บุญญา๑สโมส ” ๑ มี๑เจ้านาย๑แล๑ข้าราชการ
เป็นสมาชิกเป็นอันมาก ๑ ในเวลานั้นยังมิได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ
ยังทรงพระอิศริยยศอยู่ในตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ๑ ประทับอยู่ที่
พระราชวังสราญรมย์ ๑ จึงโปรดเกล้าฯ ๑ ให้ใช้สวณสราญรมย์เป็นสำนัก
ของสโมส ๑ สโมส๑ได้๑ออกหนังสือพิมพ์ราย๑เดือน๑ชื่อว่า “ ทวิ๑บุญญา ”
ได้ทรงชักชวนผู้สนิท๑ในทาง๑ต่างหนังสือให้เรียบเรียงเรื่องต่าง ๆ ๑ ส่งลง
พิมพ์หลายท่าน ๑ แต่ทรงพระราชนิพนธ์มากกว่าผู้อื่น ๑ หนังสือซึ่งผู้
แต่งนั้น ๑ อันที่จริงก็ทอดพระเนตรหรือทรงแก้ไขก่อนส่งลงพิมพ์แทบ
จะทั้งนั้น ๑ เพราะจนถึงแม้จะมีข้าราชการในพระองค์เป็นเจ้าหน้าที่ ๑ ก็
เสมอว่าทรงเจตเองแทบทั้งสิ้น ๑ เว้นแต่เมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนิน
ทางไกลแรมหลายเดือน ๑ (เช่นมณฑลพายัพเมื่อยังไม่มีทางรถไฟ)
จึงได้พระราชทานมอบภาระไว้แก่ผู้ทรงไว้พระราชหฤทัย ๑ ให้จัดออก
หนังสือไปโดยลำพังตลอดเวลาที่เสด็จไม่อยู่ ๑ ดังนั้ ๑ แต่ที่เป็นเช่นนั้น
ก็๑น้อย ๑ นิทาน๑แล๑เรื่อง๑อื่น ๆ ๑ ที่ทรงพระราชนิพนธ์๑ในครั้งนั้น ๑ ลงพระ
อิศริยยศ๑ทรง ๆ ๑ ก็มี ๑ ทรงใช้นามอื่น ๆ ๑ แต่พอเป็นที่ยกหมายก็มาก ๑ นามเหล่านั้น
ทรงใช้หลายนาม ๑ จำเพาะในทวิ๑บุญญา๑มี “ น้อยลา ” “ สุคริพ ”

(๔)

“นายแก้วนายขวัญ” เป็นต้น ภายหลังสมัยทวิชัยบุญยังได้ทรงใช้นามอื่น ๆ อีกหลายนาม การที่ทรงใช้นามหลายนามนั้น คงจะเป็นเพราะธรรมดาคนอ่านหนังสือ ถ้าเห็นเรื่องไหนก็ชอบทายตัวผู้แต่งหรือทายชวนชวายเป็นไต่ถาม การที่ใช้นามแปลก ๆ ออกมา จึงเป็นเครื่องยั่วให้ทายแลทายสืบสวน เป็นเครื่องสนุกอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งสังเกตว่าเดิมทีพระราชหฤทัยจะใช้นามหนึ่งสำหรับหนังสืออย่างหนึ่ง เป็นต้นว่า “น้อยลา” สำหรับนิทานชนิดหนึ่ง “นายแก้วนายขวัญ” สำหรับนิทานอีกชนิดหนึ่ง “พันแหลม” สำหรับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทหารเรือ “ศรีอยุธยา” สำหรับเรื่องละคอนฉันทน์ เป็นต้น ความที่พระราชหฤทัยเช่นนั้น ต่อมาก็เปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่โดยมากเป็นเช่นนั้น

การรวบรวมหนังสือขึ้นก็เก็บตามประเภทหนังสือ แยกนิทานไว้พวกหนึ่ง แลหนังสือซึ่งมีลักษณะอย่างอื่นก็แยกไว้เป็นพวก ๆ ไป มิได้เอานามที่ทรงใช้ ในเวลาที่ทรงพระราชนิพนธ์นั้นเป็นประมาณ ดังปรากฏในเล่มนี้ แลจะเห็นได้ ในเล่มหลัง ๆ ต่อไป ”

หวังใจว่าผู้ที่ได้รับพระราชทานสมุดพระราชนิพนธ์เล่มนี้ไป จะเป็นที่พอใจเป็นส่วนมากด้วยกัน

๑๖ มกราคม ๒๔๖๘ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๗ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๘

สารบัญ

๑	เรื่องเหาะเหิรเทียรอากาศ	หน้า ๓
๒	เรื่องความคิของของเรา	,, ๕
๓	เรื่องสุนทรความตามสวัสดิรักษา	,, ๙
๔	เรื่องทำตามพินัยกรรม	,, ๓๔
๕	เรื่องทดลองความไหวพริบ	,, ๒๒
๖	เรื่องยาตัวเบา	,, ๓๓
๗	เรื่องรายการการประชุมปาลิเมนต์สยาม	,, ๔๒
๘	นิทานกระทุ้ง เรื่องตุ๊กตะตุ่น	,, ๕๒

เลขาธิราช
๑๐/๓๖๖๑๕

ประชุมนิทานพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒

๑ เรื่องเหาะเหิรเทิรอากาศ

คนเราตั้งแต่โบราณมาจนบัดนี้ก็ได้ทำอะไร ๆ สำเร็จประสงค์ไปได้หลายอย่างแล้ว ยิ่งแต่ใช้ลักษณะไปมาอย่างนกไม่ได้เท่านั้น มิใช่ว่าไม่มีคนใดตั้งใจ ใดเคยออกความคิดเพื่อจะเหาะอย่างนกนั้นหลายครั้งหลายหนแล้ว ท่านพวกต้องการสำเร็จปรารถ สำเร็จลงมาทางหน้าต่าง ขาหักแขนหักเสียแล้วก็นับไม่ถ้วน พวกฝรั่งที่อยากบินก็มีหลายคน สู้สำหรับทำปีกทางทิศตะวันออกหรือทำแมชีนให้ลอยขึ้นไปในอากาศ แต่ก็ยังไม่ปรากฏเลยว่าได้ บินไปได้ไกลเพียงใด มีปรากฏแต่ว่าเป็นอันตรายแก่ร่างกายบ้าง เป็นอันตรายแก่ทรัพย์สินบ้าง เป็นอันตรายแก่ชีวิตบ้าง ความประสงค์ก็ยังไม่สำเร็จได้ ข้าพเจ้าไปนั่งคุยกับสมาชิกหลายท่าน ในห้องสมุดทวีปญญาตโมสร คุยกันไปคุยกันมากก็เลยไปถึงเรื่องเหาะเหิรเทิรอากาศ ท่านสมาชิกผู้หนึ่งจึงกล่าวขึ้นว่า อ้ายการทำปีกทำหางหรือทำแมชีนนี้ ถึงจะสำเร็จก็ดูไม่เก้ สู้เหาะปรี๊ดไปด้วยตัวเปล่า ๆ ไม่ได้ ควรจะมีใครคิดหาหรือหาอะไรสักอันสำหรับทำให้คนเหาะได้ ท่านสมาชิกอีกคนหนึ่งเป็นคนชอบขัดคอจึงเอ่ยขึ้นว่า

“ต่างว่าเราเหาะสำเร็จละ เราจะเลยวสำเร็จละหรือ คุณทำอะไรยาก คุณแต่บอกลูกคนคิดสำเร็จแล้ว แต่พอจะถอยท้ายกันชนก็เพ่เลย น้อายหาหรือหาหาหาของแกหะนี้ ถึงจะทำให้เหาะได้ ก็คงไม่ทำให้เลยวได้”

สมาชิกคนที่ ๓ จึงกล่าวขึ้นว่า

“ถ้าได้อย่างความคิดฉันละก็เทียว ยานนั้นต้องใช้สำหรับทานิวซ์ แล้วจะไปทางไหนก็เหาะไปทางนั้น จะเลี้ยวทางไหนก็เลี้ยวได้ตามใจ เมื่ออยากจะลงคืนก็ชลงมาที่คืน แล้วถ้าไม่อยากเหาะต่อไป เราล้างนิวส์เสียก็แล้วกัน ”

สมาชิกที่ประชุมอยู่นั้นต่างคนต่างก็หัวเราะ แล้วก็สนทนากัน เอะอะต่อไป จนถึงเวลาปิดห้องสมุด ก็ต่างคนต่างกลับไปบ้านของตน

คืนวันนั้นข้าพเจ้าเป็นอะไรก็ไม่ทราบ ให้ป๊อคนิวเป็นกำลัง ข้าพเจ้าก็ลุกขึ้นไปหยิบขวดยามาทานิวซ์ พอตาสเสร็จยังไม่ทันวางขวดยา ไคโนไต้ะตั้ง ข้าพเจ้านึกว่าที่หาวนอนเต็มแก่จึงไคโนไต้ะ แล้วข้าพเจ้า ก็หันหน้ากลับไปทางเตียงนอน ในเวลานั้นอยู่ข้างจะมืด ข้าพเจ้าก็เอื้อมมือออกไปเพื่อจะคลำมิให้ไคโนอะไร ในทันใดนั้นข้าพเจ้าก็รู้สึกตัวแล่น หวือไปไคโนฝาผนังดังเปรี้ยงใหญ่ หน้าโนขึ้นมาเท่าลูกมะนาว คลำไป คลำมาอีกสักหน่อยจึงพบเตียงข้าพเจ้าก็ลงนอน ตามธรรมดาทำนอน สบายของข้าพเจ้าก็ต้องนอนตะแคงเหยียดแขนออกไปให้เต็มที่ พอ ข้าพเจ้าวางตัวตั้งท่าจะนอนให้สบาย รู้สึกตัวปลิวหวือออกนอกเตียง ไคโนฝาอีกเปรี้ยงใหญ่ ทำเอาระบม ข้าพเจ้าก็ลุกขึ้นคลำแขนขวาซึ่ง ไคโนฝาเปรี้ยงนั้น พอเหยียดแขนขวาตรงก็รู้สึกเหมือนใครมากคหัวให้ นั่งกระแทกดังลงไปกับพื้นออกรู้สึกเคือง แต่ข้าพเจ้าก็รู้อยู่ดีว่าไม่มีใคร อยู่ในห้องนั้นนอกจากตัวข้าพเจ้า ในทันใดนั้นก็อย่างไรขึ้นมาไม่ทราบ

ขกนัวชนมาคม เอ ชอบกลกลิ่นยายังไม่เคยพบเลย ไม่ใช่ยาสำหรับ
 ทาแกเมื่อยแก้ชคตามธรรมดาเป็นแน่แล้ว พอทราบเช่นนั้นแล้ว ข้าพเจ้า
 ก็ทราบทันทีเป็นแน่นอน (ทำไมถึงแน่นอนนัก ข้าพเจ้าก็จำไม่ได้)
 ว่ายานั้นเป็นยาสำหรับทำให้เหาะได้ นี่ก็ประหลาดใจนัก ๆ ว่าใครช่างเอา
 มาวางไว้ที่นั่น ช่างจำไม่ได้เสียเลยว่าจะใครเอามาหรือไปซื้อมาเอง ก็
 เปล่า พอกลับจากสโมสรก็ตรงมาบ้าน ไม่ได้มาแวะที่ไหน

เออ อย่าเลย ไหน ๆ เราก็กายานนั้นเข้าไปแล้ว ลองฤทธิมันดู
 สักที เวลานี้เราอยากขึ้นขึ้นลองขึ้นไปบนหัว บางทีจะลุกขึ้นได้สบาย
 โดยไม่ต้องออกแรงเลยจนคิด

พอคิดเช่นนั้นแล้วก็นั่งตรงขึ้นไป แลเตรียมไว้ว่าพอขึ้นถึงที่
 แล้วก็จะเลิกเสีย ที่ไหนเล่าหัวโค่นเพดานเปรี้ยวใหญ่ ออกขัดใจ
 กลับลงมา ตัวก็กระแทกตกลงไปกับพื้นอีก เอ จะทำยังไงดี ถึงจะรู้ว่า
 เมื่อไรเราควรเลิก หรือบางทีทายานแล้วจะไม่ควรอยู่ในห้องกระมัง
 ถ้าออกไปข้างนอกถึงจะเห็นได้ว่ายานี้จะทำประโยชน์ให้กับเรายังไงได้บ้าง
 คิดเช่นนั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็กำมือแน่นเคียวไปที่หน้าต่าง ขึ้นขึ้นไปยืนบนเชิง
 หน้าต่าง บ้านข้าพเจ้าอยู่ในตึกแถวห้องนอนอยู่ชั้นบน ข้าพเจ้ามองดูตาม
 ถนนเห็นผู้คนเงยบดกขึ้นตรงออกไป ในทันใดนั้นข้าพเจ้าก็รู้สึกตัว
 ปลิวออกไปจากหน้าต่างโดยรวดเร็ว ยังไม่ทันเลี้ยวโค่นตึกแถวข้ามฟาก
 เปรี้ยวใหญ่ ออกมันไปประเดี๋ยวหนึ่ง แล้วข้าพเจ้าก็ให้ออกมาเสีย
 ากตึกแถว

แหม อ้ายการเทียวครั้งนี้มันช่างยากเย็นเสียจริง ๆ จะเลี้ยว
แต่ละทีต้องระวังเสียแทบตาย มันคอยแต่จะเร็วเกินไปเสมอ ก็ไม่ดี
ก็โดนต้นไม้ โดนเสาโคม บางทีถึงโดนตก ปราคไปทางโน้น ปรุคมา
ทางนี้ราวกับเรือไฟหางเสือหัก ข้าพเจ้าหิวเรอะเรื่อย ๆ ไปจนถึงสามเพ็ง
พวกจีนออกมามองดูกันแน่น ส่งภาษากันเอะอะ ๆ ประเดี๋ยวตาแจ็กแก่
คนหนึ่งไปควักประทัดออกมาจุกแล้วลงเคาะให้ข้าพเจ้ากลางถนน ที่จะ
นึกว่าข้าพเจ้าเป็นเชียน ตาแจ็กแก่ลูกขนฟูโตเล็ ๆ อยู่ประเดี๋ยว พวกแจ็ก
ทุกคนต่างคนก็ลงเคาะ ข้าพเจ้าเห็นสนุกก็เลยแกล้งวนอยู่ตามเหล่านนั้น
ข้าพเจ้าอดหิวเรอะไม่ได้ไล่ก้าก ๆ แล้วยกตกลงมาตึงใหญ่ คราวนี้
ระบมไปทั้งตัว ข้าพเจ้าชวนชวนไปอีกก็ไม่ชวน เอ นี่เป็นอะไร เหลี้ยวไป
เหลี้ยวมา แจ็กหายไปในไหนหมดกันนี่ ตะกัจไฟกันแดง นัยงิงมีแต่แสง
สว่างรว ๆ ข้าพเจ้านั่งชมมอง พุทโธ่หนึ่งแปะอยู่หน้าเตียงเรือนเองแหละ
เห็นจะเสียทีเสียแล้ว อ้ายตกตังกตกเตียงนี้เอง นึกออกเสียใจแก่.....!

๒ เรื่องความดีของคนเรา

เมื่อเร็ว ๆ นี้เองข้าพเจ้ามีธุระต้องไปหิวเมือง ทางนั้นไม่มีรถไฟ
จึงจำต้องลงเรือเมล์ไป เรืออื่น ๆ ก็ไม่สู้กระไรนัก มาเคือตรอนมาก
ตรงที่ไม่มีใครพูดด้วย นั้นแหละอาการหนักแท้ ๆ ที่เดียว ข้าพเจ้า
ตรวจดูตามพวกโดยสารเรือเมล์นั้นด้วยกัน ไม่แลเห็นผู้ใดที่น่าสนทนา
ด้วยเลย ข้าพเจ้ายืนดูตามทางที่เรือแล่นไปนั้นสักครู่เดียวก็นึกเบื่อ เพราะ

ธรรมดาการเคียวทางถ้าไม่มีใครคอยชี้แจงให้ว่า ที่นั่นคือแห่งนั้นแห่งนั้น
 มีของประหลาดอย่างนั้นหรืออย่างนั้น ก็หมดความสนุก ถ้าจะต่อไปไม่รู้
 เรื่องราวอะไร ที่แห่งใดจะเป็นที่ควรประหลาด อ้อ อ้อ ก็เหมือนกับ
 ที่ธรรมดา บ้านนั้นจะเป็นบ้านยี่หร่าหรือบ้านฝรั่งกรุงเก่า หรือบ้าน
 กำนันเขี้ยวผู้ใหญ่ทำอะไรก็เหมือนกัน วกนั้นจะเป็นวัดที่มีชื่อเสียง
 ในพงศาวดาร หรือวัดที่ตาสาขายสีสร้างเมือวานซืนนี้ก็ไม่อาจจะทราบ
 ได้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าคอยประเดี๋ยวเดี๋ยวก็เบื่อ ข้าพเจ้าไปเลือกที่
 นั่งพอให้ไกลคนหน่อย แล้วก็นั่งพิงหลังพิงออกมาจากกระเป๋านั่ง
 อ่านอยู่ ลึกประเดี๋ยวหนึ่งมีชายผู้หนึ่งแต่งตัวเรียบร้อยพอบประมาณ
 สิบเกตุเป็นผู้ใหญ่อายุแกรว ๕๐ กว่า เคียวไปเคียวมาอยู่ครู่หนึ่งแล้ว
 ก็มานั่งลงข้างข้าพเจ้า แก่นั่งนิ่งไม่ว่ากระไรอยู่เป็นครู่ใหญ่ ๆ ข้าพเจ้า
 ก็เฉยอยู่ ประเดี๋ยวตานั่น (แก่ชื่ออะไรข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ แต่หน้า
 ตาแก่สมชื่อแถม เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเรียกแก่ว่าตาแถมต่อไป)
 ตาแถมแกกระเถิบใกล้ข้าพเจ้าเข้ามาหน่อยหนึ่งแล้วแกก็เอ่ยขึ้น

ตาแถม.— “รับประทานโทษเถิด นี่คุณเทียวครั้งนี้เห็นจะไม่
 ไร่นสนุก”

ข้าพเจ้า.— “อืม ก็ไม่สนุก แต่ฉันไม่ได้มาสำหรับเทียวเล่น
 ฉันทมาธุระ”

ตาแถม.— “ผมหนักแล้ว ถ้าคุณมาเทียวสำหรับความสบาย คง
 ไม่มาคนเดียว”

ข้าพเจ้า.— “แน่ที่เดียว ก็ลงละ ลงไปอะไรเหมือนกันหรือ”

ตาแจ่ม.— “ตัวกระผมจะว่ามาอะไรก็ได้ แต่ผมก็ได้ความ
สนุกในส่วนตัวด้วย”

ข้าพเจ้า.— “ยังไปไม่เห็นลงพบกับใครเลย ลงจะได้ความสนุก
ที่ตรงไหน”

ตาแจ่ม.— “ผมสนุกที่ดูความคออของมนุษย์เล่น คนเรานคออมาก
ทุกคนนะขอรับ ไม่มากก็น้อย ก็แต่พวกเหล่านชชขอรับ คุณก็
ผมนั่งอยู่เปนนาน ไม่ยักมีใครมาเกี้ยวข้องด้วยเลยสักคนเดียว นถ้า
ต่างว่าคุณก็ผมไม่อยากจะให้คนเหล่านนั้นคออหรือเข้ามาใกล้ คงยัง
ยังแอบเข้ามาให้ใกล้จิงได้ นี่คออเพราะผมมาตัวเปล่าอย่างนั้นแล้ว
ถึงใคร ๆ จะคออหรือเข้าใกล้เท่าใดผมไม่ว่าก็ไม่มีใครเข้าใกล้ ถ้าลอง
กระผมถูกไปลิสจับใส่กุญแจข้อมือมา ผมก็คงไม่อยากจะให้คนมาคออ
หรือเข้าใกล้ผม แต่คนต้องคออผมทุกคนเป็นแน่”

ข้าพเจ้า.— “ก็เห็นจะจริง แต่นั่นมันอยู่ข้างคอออยู่หน่อย เวลา
นั้นลงแปลกกว่าคนธรรมดา คนต้องอยากคออเอง เวลานั้นลงไม่
แปลกกว่าคนธรรมดาอะไรเลยเขาก็ไม่คออ จะเอาเรื่องนี้เป็นพยานว่าคนคออ
ไม่ได้”

ตาแจ่ม.— “ก็จริงอยู่ แต่ที่คุณจะเถียงว่าคนไม่คออ นั้น ผมเห็น
เถียงไม่ได้ คนเรามาแต่เกิดแล้วนชขอรับ คุณเคยเห็นเด็กคน
ไหนที่ไม่อยากทำของที่ใหญ่ห้ามข้างหรือขอรับ”

ข้าพเจ้า.— “ซอ^๒น^๑ก็จริงอยู่”

ตาแจ่ม.— “จริงแน่ละสิซอ^๒รบ^๑ ผมเชื่อว่าถ้าจะห้ามเด็กไม่ให้ทำอะไรยิ่ง^๑ย^๒ให้ทำเข้า^๑ คุณเหมือนจะได้ผลดีกว่าห้ามแท้ ๆ เป็นต้นว่าเราไม่^๑อยาก^๒ให้เด็กเล่นไฟ^๑ย^๒ให้เล่นเข้า^๑ เด็กนั้น^๑คุณเหมือนจะเลย^๒สน^๑อยากเล่นไฟ ไม่เชื่อคุณลองดูเถอะ”

ข้าพเจ้า.— “ฉันยังไม่^๑มีบุตร”

ตาแจ่ม.— “ไม่มีหลานหรือญาติเด็ก ๆ บ้างหรือซอ^๒รบ^๑”

ข้าพเจ้า.— “หลานนะมีตอก แต่ฉันเชื่อว่าพ่อแม่ของเด็กนั้นคงจะช^๑น^๒า^๑บ^๒ฉันใหญ่เป็นแน่ ถ้าฉันไป^๑ย^๒ให้เล่นไฟ”

ตาแจ่ม.— “ถ้าอย่างนั้น^๑บ^๒าว^๑เด็ก ๆ คุณไม่มี^๑บ^๒้างหรือ”

ข้าพเจ้า.— “มี แต่^๑มัน^๒ก็^๑ไม่^๒เด็ก^๑นัก^๒ ฉันมี^๑เจ^๒ก^๑ข^๒อย^๑อยู่^๒คน^๑หนึ่ง^๒อายุ ๑๔ หรือ ๑๕”

ตาแจ่ม.— “เด็กเท่านั้น^๑ก็^๒ไ^๑ซอ^๒รบ^๑ อย่าว่าแต่เท่านั้น^๑เลย^๒ คน^๑ผู้ใหญ่ ๆ หัว^๑เก^๒อย^๑หง^๒อก^๑ก็^๒ลอง^๑เล่น^๒ดู^๑ได้”

ข้าพเจ้า.— “เจ^๑ำ^๒ข^๑อย^๒ของ^๑ฉัน^๒นะ มัน^๑ก็^๒ส^๑น^๒อยาก^๑เล่น^๒ไฟ^๑เลย^๒แล้ว^๑นะ”

ตาแจ่ม.— ก็^๑ลอง^๒มัน^๑อย่าง^๒อื่น^๑สิซอ^๒รบ^๑ ลอง^๑อย่าง^๒นี้^๑ก็^๒ไ^๑ลอง^๑เอา^๑อิ^๒ฐ^๑สอง^๒สาม^๑อิ^๒ฐ^๑วาง^๒ไว้^๑ใน^๒ห^๑อง^๒ แล้ว^๑บอก^๒มัน^๑ว่า^๒อิ^๑ฐ^๒นี้^๑เจ^๑ำ^๒จะ^๑ชะ^๒โม^๑ย^๒ก็^๑ชะ^๑โม^๒ย^๑เถอะ^๒ เท่านั้น^๑แหละซอ^๒รบ^๑ อิ^๑ฐ^๒นั้น^๑เป็น^๒ไม่^๑หาย^๒เป็น^๑แน่^๒ที่^๑เดีย^๒ว^๑ ไม่^๑เชื่อ^๒คุณ^๑ลอง^๒ดู^๑เถอะ”

ข้าพเจ้าก็หัวเราะแล้วก็เลยคุยกับตาแจ่มเรื่องอื่น ๆ ต่อไปจนถึง
ตาแจ่มแยกชนจากเรือเมลันนั้นไป ส่วนตัวข้าพเจ้าก็ไตร่ตรองดูตามคำ
ตาแจ่มแล้วว่าแล้วก็เลยตกลงในใจว่า พอลบไปถึงบ้านจะลองทำตาม
แถวาคูที่จะได้จริงหรือไม่

ข้าพเจ้ากลับถึงบ้านแล้ว ข้าพเจ้าก็หยิบอัฐิออกมาจากกระเป๋
รวมเป็นราคาเพียงหนึ่ง วางลงบนโต๊ะ แล้วข้าพเจ้าก็เรียกเจ็กบ้อยมา
ข้าพเจ้า.— “นี่แน่เช้ง เห็นอัฐินี้ไหมละ นี่แหละเพียงหนึ่ง
เจ้าชะโมยเสียเถิดนะ”

เจ็กบ้อย.— ทำหน้าที่น “พี่โธ่ผมขำวเลยขอลั๊บ ผมไม่ได้
ชะโมยนายเลย”

ข้าพเจ้า.— “เอาเถอะ เมื่อก่อนเจ้าจะเคยชะโมยมาบ้างแล้วหรือ
ยังก็ซังเถอะ อัฐิทวางอยู่บนโต๊ะนั้นนะเราอนุญาตให้เจ้าชะโมยละ”

เจ็กบ้อย.— “ผมไม่ชะโมยนายลอกขอลั๊บ เลือที่หายนะหาย
เมื่อส่งไปฟอกนะขอลั๊บ”

ข้าพเจ้า.— “เถอะน่า ไม่ต้องพูดว่าไร แต่เจ้าเข้าใจในเรื่องอัฐิ
บนโต๊ะนั้นแล้วนะ”

เจ็กบ้อย.— “ขอลั๊บนายว่าผมชะโมยไปก็ล่าย”

ข้าพเจ้า.— “เออถูกละ”

ทข้าพเจ้าจะเล่าต่อไปนี้ มานัก ๆ คุช่างไม่น่าเชื่อเลย ถ้าข้าพเจ้า
ไม่ได้ถูกเขาเองกับตัวก็คงไม่เชื่อ คิดดูเถิดท่าน อัฐิเพียงหนึ่งที่ข้าพเจ้า

วางทิ้งไว้บนโต๊ะนั้นอยู่ได้เกือบ ๗ วันไม่หายจนอัฐิเดียว ข้าพเจ้าอยากจะลองดูให้ถึงที่ จึงเติมเงินเหรียญเฟื้องลงในกองนั้นอีกเหรียญหนึ่ง ทิ้งไว้ ๓ วันเงินก็ยังอยู่ครบบริบูรณ์ เติมเหรียญสลึงอีกเหรียญหนึ่งก็ยังไม่หายอีก จนถึงเติมเงินบาทลงไปบาทหนึ่งแล้วก็ยังเรียบร้อยดี ข้าพเจ้าออกรู้สึกนับถือตาแจ่มมากกว่าแกช่างทายใจคนถูกที่จริง แต่อยากจะลองให้สิ้นแต้มสักที วันหนึ่งพอเจ็กข่อยเข้ามาในห้อง ข้าพเจ้าก็ควักธนบัตรราคา ๒๐ บาทออกมาวางลงบนโต๊ะด้วยกับเงินที่กองไว้เก่า แล้วก็บอกกับเจ็กข่อยว่า ให้ชะโมยไปตามที่ใดเคยบอกทุก ๆ คราวเมื่อเติมเงินลงในกองนั้น พอบอกแล้วข้าพเจ้าก็ออกจากบ้านไปทำการของข้าพเจ้าตามเคย ครั้นเวลาเย็นกลับกลับบ้าน เรียกหาตัวเจ็กข่อย เอ๊ะหายไปไหน หาตัวบ้านก็ไม่พบตัว ข้าพเจ้าก็วิ่งเข้าไปในห้องตรงไปที่โต๊ะที่วางเงินไว้เกลี้ยง ! เหลือแต่โต๊ะเปล่า ทั้งธนบัตรทั้งเงินแลอัฐิไม่เหลือเลย เจ็กข่อยก็ยังไม่กลับมาจนทุกวันนี้ ในเวลานั้นข้าพเจ้าไม่อยากพบใครมากเท่าตาแจ่มเลย ทำอย่างไรจะได้พบแกอีกสักที.

๓ เรื่องสุนทรวความตามสวัสดิรักษา

ข้าพเจ้ามีเพื่อนอยู่คนหนึ่ง กลับมาจากเมืองนอกใหม่ ๆ นั้นแหละ ถ้าจะว่าไปโดยจริงเขาก็กลับมาหลายเดือนแล้วละ แต่ก็ยังอยู่ในฐานใหม่ เขาชื่อ เอมะเอะเรียกเขื่อนายเมกเอะดีกว่า นายเมกคนนั้น

เป็นคนตั้งใจดีแท้ ๆ แต่เป็นคนเคราะห์ร้ายจริง ๆ ทำอะไรให้ดีมักจะ
กลายเป็นตรงกันข้ามไปเสมอชอยกลแท้ ๆ จะเรียกอย่างอื่นนอกจาก
เคราะห์ร้ายไม่ได้ทีเดียว เมื่อก่อนเขาไปเมืองนอก เขาไปอยู่โรงเรียน
เดียวกับข้าพเจ้าเรียนอยู่ชั้นเดียวกัน แต่เขาได้สกลาชีพ ข้าพเจ้าไม่ได้
เพราะฉะนั้นเขาจึงได้ไปเมืองนอกข้าพเจ้าไม่ได้ไป พอเขากลับมาถึง
กรุงเทพ ฯ เขาก็ไปหาข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงพูดกับเขาว่า

แกระวังอย่าให้เป็นนายประคิษฐ์นะ

(ท่านผู้อ่านบางท่านซึ่งได้เคยอ่านหนังสือพิมพ์ “อัมพวาสมัย”
คงจะรู้จักนายประคิษฐ์แล้ว) นายเมกยังไม่เข้าใจว่า นายประคิษฐ์นั้น
คือใคร ข้าพเจ้าก็อธิบายให้ฟังแลพูดซ้ำอีกว่า แกอย่าเป็นอย่างนั้นอีกนะ
นายเมกสั่นศีรษะแล้วพูดว่า แกไม่ต้องกลัวว่าฉันจะเป็นเช่นนั้น
ฉันจะตั้งใจประพฤติอย่างไทยแท้ทีเดียว ข้าพเจ้าก็แสดงความยินดีว่า
นายเมกได้ตั้งใจเช่นที่กล่าวนั้น

อยู่มาไม่ช้านายเมกไปหาข้าพเจ้าอีก ข้าพเจ้าสังเกตดูหน้าตาไม่
ค่อยสบาย ข้าพเจ้าจึงถามว่า เอ๊ะ นี่แกเป็นอะไร

นายเมกสั่นศีรษะแล้วตอบว่า ฉันจะเล่าให้แกฟัง เมื่อเร็ว ๆ นี้
เองแหละฉันไปร้านหนังสือ เห็นสวัสดิรักษาเขาก็เลยซอเล่มหนึ่ง แล้ว
ฉันก็ตกลงในใจว่า จะลองถือตามคำสั่งสอนในนั้นให้ทุก ๆ ข้อ พอรุ่ง
เช้าฉันก็ลุกขึ้นแยกเข้าสวดมนต์ ตามที่เขาว่าในสวัสดิรักษา ในเวลาที่
กำลังสวดมนต์อยู่นั้น น้องชายฉันมันเข้าไปในห้อง พอเห็นฉันเขาก็

หัวเราะใหญ่แล้วถามว่าฉันทำอะไรบนพื้นฟ้าราวกับข้า ฉันก็อธิบายให้
เขาฟังว่าฉันสวคมนต์ตามสวัสดิรักษาแนะนำ เจ้าน้องชายหัวเราะเยาะ
ใหญ่ ฉันออกขัดใจแก่ แต่ครั้งนี้พูดว่ากล่าวด้วยเสียงแข็งก็กลัวจะผิด
สวัสดิรักษาไป ฉันก็เลยหัวเราะเสียด้วย ตั้งแต่นั้นเจ้าน้องชายก็เข้ามา
ล้อฉันทุกวันเวลาเช้า ๆ ฉันจะทำอย่างไรก็จึงจะไม่ให้เขาล้อได้

ข้าพเจ้าเองก็อยากหัวเราะเหมือนกัน แต่เกรงใจนายเมก ข้าพเจ้า
ก็ทำหน้าเฉยไว้แล้วพูดว่า ถ้าฉันเป็นตัวแกฉันจะทำอย่างนี้ พอ
น้องชายเข้ามาล้อฉันจะยมแลพูดด้วยอย่างก็เหมือนแต่ก่อน แต่พอ
เจ้านั้นเผลอตัวฉันก็จะไขกหัวมันให้เจ็บสักทีหนึ่ง

นายเมกสั่นศีรษะแล้วพูดว่า มันจะมียิ่งร้ายไปกว่าพูดว่ากล่าวหรือ
ข้าพเจ้าเถียงว่า มันจะร้ายกว่าอย่างไร ก็สวัสดิรักษาว่า เวลา
เช้าให้แกกล่าววาจาที่ดกแก่ทำตามนี้ไปซิ สวัสดิรักษาไม่ได้ห้ามไม่ให้
แกไขกหัวคนเวลาเช้านั้นะ

นายเมกพยักหน้าแล้วรับว่า จริง จริง แกพูดถูก ข้าพเจ้าต้อง
กลั่นหัวเราะอีก เพราะหน้านายเมกขื่นแท้ ๆ เมื่อเวลานั้น นั่งสนทนา
กันอยู่สักหน่อยก็ถึงขึ้นเที่ยง ข้าพเจ้าจึงเลยชวนนายเมกให้อยู่รับประทานอาหาร
เขาเสียดกับข้าพเจ้า นายเมกกับ พอคนใช้ยกสำรับมาตั่งเสร็จแล้ว
ข้าพเจ้าก็เรียกให้นายเมกเข้ามารับประทาน นายเมกผิดว่าประเดี๋ยว
แล้วก็ควักเข็มทิศออกมามองอยู่ครู่หนึ่งแล้วจึงมานั่ง ข้าพเจ้าอดไม่ได้
ต้องถามว่า นั่นแกดูเข็มทิศทำไม

นายเมกตอบโดยหน้าตาเฉยว่า ฉันดูสำหรับนั่งให้ถูกทิศ สวัสดิ
รักษาว่าทิศเหนือเหลือร้ายวายชีวา ฉันยังไม่อยากตาย

ข้าพเจ้าก็ยังไม่ตอบว่าอะไร เพราะรู้สึกอย่างว่า ถ้าแปลปากคง
ต้องกากเป็นแน่ ข้าพเจ้ากับนายเมกต่างก็นั่งนิ่งไม่พูดจากันอยู่สัก
ครู่ใหญ่ แล้วเขาก็เอ่ยขึ้น

หมั่นฉันนอนไม่มีใครเต็มตาเลย

ข้าพเจ้าถามว่าทำไม แกเป็นอะไรไปหรือ

นายเมกถอนใจใหญ่แล้วตอบว่า ไม่ได้เป็นอะไรดอก ฉันมีวาระวัง
เวลานอนไม่ให้ตื่นซ้ายทบต้นขวาเท่านั้นแหละ มันไม่น่าจะยากเย็นเลย
ทีเดียว แต่มาลองทำเข้าจึงได้รู้สึกว่ายาก

ข้าพเจ้าถามด้วยความประหลาดใจมาก เอ๊ะ ก็ทำไมถึงต้องไป
คอยระวังตัวเล่า

นายเมกแลคข้าพเจ้าแล้วตอบว่า พุทโธ แกนี้ไม่รู้จักสวัสดิรักษา
เลยทีเดียวหรือ นัยนี้เงาที่ตรงนั้นกล่าวว่า

ข้าพเจ้าพูดตลกเสียว่า ฉันรู้แล้วๆ ลืมไป ที่จริงข้าพเจ้าไม่อยากให้
เขาอ่านเพราะกลัวจะเลยไม่จบ ข้าพเจ้านึกในใจว่านายเมกนั้นแกถือตาม
สวัสดิรักษาจริง ๆ หรือแกแกลงมาพูดทำล้อเล่น ออกเซ่อข้างล้อเล่น
เสียมาก แลดูหน้าแกเวลาพูดก็เห็นแกเฉยๆ ไม่มีท่าทางล้อหรือขม
ในๆ เลย ทั้งหน้าแกก็ซิคเหมือนคนไม่สบาย แลตากก็กลวงเหมือนนก
คนที่นั่งนอนไม่มีใครหลบภัย ข้าพเจ้าตกลงในใจว่าอย่าถามตัวแกเลยดีกว่า

เพราะถ้าแก่อัจฉริยะถามแกอย่างทีแกจะเคืองหาว่าล้อ ถ้าแกไม่ฉ้อจริงก็
จะหัวเราะเยาะได้ อย่าให้ช่องแกทั้งสองอย่างดีกว่า คอยดูคอยสังเกต
ไปไม่นานก็คงจะได้ความจริง

ตอนนั้นไปไม่กี่วัน ข้าพเจ้าได้รีบเชิญไปในการโกนจุกที่บ้านคนรู้จัก
กัน นายเมกไปที่หลังข้าพเจ้าสักหน่อยหนึ่ง แต่งตัวเรียบร้อยนุ่งผ้าดำ
ข้าพเจ้านึกประหลาดใจว่าแกไว้มากขึ้นให้ใคร หรือบิดาแกถึงแก่กรรม
แต่ทำไมข้าพเจ้าจึงมิได้ทราบข่าวเลย คำนวณนั้นไม่มีโอกาสที่จะได้พบ
พูดจากับแก รุ่งขึ้นเป็นวันตัดจุกแกไปอีกนุ่งผ้าสีแดงแจ๊ด น้อย่างไรกัน
วันก่อนนุ่งดำวันนี้นุ่งแดงความประหลาดใจก็เกิดขึ้นมากจนอดกลั้นไม่ได้
ต้องไปถามแก แกยิ้มแล้วตอบว่า วันอาทิตย์สิทธิโชคโฉลกดี ผ้าสีแดง
ทรงเป็นมงคล ข้าพเจ้าเข้าใจว่าการที่นายเมกนุ่งดำเมื่อวันก่อนนั้น
เพราะเป็นวันเสาร์แดงนุ่งผ้าตามสวัสดิการึกษา ข้าพเจ้านึกในใจว่านี่
ถ้าตาเมกแกเล่นก็เล่นเหลือเกินละครนี้ ฝ่ายเจ้าของบ้านเขาก็นึกเช่น
นั้นเหมือนกัน เพราะสังเกตดูกิริยาเขาๆ เหมิน ๗ เมีย ๗ กับนายเมก
อยู่ ข้าพเจ้าอดไม่ได้ จึงบอกกับนายเมกว่า การที่นุ่งดำไปในการ
โกนจุกซึ่งเขานับว่าเป็นการมงคลใหญ่เช่นนั้นไม่ควรอย่างยิ่ง แกกลับ
ออกพน ๗ ข้าพเจ้า แล้วว่าเจ้าของบ้านโกรธเพราะงี่ไม่รู้จักสวัสดิการึกษา

ข้าพเจ้าเห็นหนกมือนึกแล้ว กลัวนายเมกแกจะเลยเป็นข้าเข้า
ใครไม่ติดเสียเพราะเรื่องสวัสดิการึกษานี้ ตกเตือนว่าอย่าให้แกฉ้อแข่ง
แรงนัก แกกลับเทศน์เอาว่า คนเราเมื่อตั้งใจจะฉ้ออะไรควรฉ้อให้มัน

ให้แข่งแรง จึงจะนับว่าเป็นคนที่จริง ข้าพเจ้าเสียตายเป็นคนก็อย่าง
 นายเมกจะมาเสียเพราะสิ่งเล็กน้อย ก็เลยไปจัดการกับคนใช้นายเมก
 ให้ยืมหนังสือสวัสดิการศึกษานั้นให้ข้าพเจ้า แต่ไม่ให้นายเมกรู้ตัว พอจัดการ
 เสร็จไม่ช้า นายเมกก็มาหาข้าพเจ้าแลพกว่า เเคราะห์ร้ายจริง ๆ
 สวัสดิการศึกษายาเสียแล้ว ไปซื้อที่โรงพิมพ์ก็ไม่อีก ข้าพเจ้านิ่งอื่น
 ไม่ตอบว่าอะไร สวัสดิการศึกษาในเวลานั้นก็เก็บลักขุมเอาไว้ในโต๊ะเขียน
 หนังสือข้าพเจ้าเรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าหวังใจว่าจะนานกว่านายเมกจะหา
 สวัสดิการศึกษาได้อีก

๔ เรื่องทำตามพินัยกรรม

ข้าพเจ้าได้เคยเล่าเรื่องนายเมกให้ท่านฟังครั้งหนึ่งแล้ว หวังใจว่า
 ท่านจะยังจำได้ นายเมกตั้งแต่บัดนั้นมาก็ไม่มีอะไรประหลาดหน้าเล่า เขาก็คง
 เป็นไทยโซด ๆ เรื่อยไปไม่สู้ได้ทำอะไรนอกกลุ่มนอกทางนัก เพราะฉะนั้นจึง
 ไม่มีเรื่องอะไรเกี่ยวข้องกับนายเมกซึ่งจะนำมาเล่าให้ท่านฟัง แต่เมื่อ
 เร็ว ๆ นี้เองเขามีเรื่องมาเล่าให้ข้าพเจ้าฟังดังต่อไปนี้

วันหนึ่งนายเมกมีธุระไปที่แบงก์ ครั้นกระทำธุระเสร็จแล้วก็เวิ
 ออกมานอกแบงก์ พอลงบันไดก็พบชายผู้หนึ่งแต่งกายเรียบร้อย ทำทาง
 เป็นผู้ดีอายุประมาณ ๓๐ เศษ ชายผู้นั้นเวิตรงเข้ามาที่นายเมกเวิ
 หมวกคำนับแล้วพูดว่า

“ผมไม่พบคุณนานทีเดียวนะ คุณสบายดีอยู่ดอกหรือขอรับ ”

นายเมกมองดูหน้าชายผู้นั้นก็จำไม่ได้ว่าใครเห็นที่ไหนเลย จึง

พูดตอบว่า

“ท่านเห็นจะผิดไป ฉันจำไม่ได้ว่าใครเคยรู้จักกับท่าน”

ชายผู้นั้นแสดงกิริยาประหลาดใจมาก และพูดว่า

“อ้าว นี่คุณจำผมไม่ได้จริง ๆ หรือขอรับ”

นายเมกสั่นศีรษะแล้วตอบว่า

“จำไม่ได้” ฉันไม่ทราบจริง ๆ ว่าท่านเป็นใคร ฉันเพิ่งกลับจาก
เมืองนอกใหม่ ๆ ”

ชายผู้นั้นยิ้มแล้วตอบว่า “ผมทราบแล้ว ผมจำคุณได้เพราะผม
มาเรือลำเดียวกับคุณจากสิงคโปร์ แต่คุณคงจะจำผมไม่ได้เอง เพราะ
คุณมาชั้นที่ ๑ ผมเป็นคนจนต้องมาชั้นที่ ๒ แต่ผมขอยกคุณว่าผมก็ไม่
ใช่คนเลวทรามอะไรนักดอกขอรับ ผมเคยไปเมืองนอกเหมือนกัน แต่
ผมเป็นคนเคราะห์ร้าย ”

นายเมกทำหน้าเสียใจเพื่อแสดงกิริยาดี แล้วพูดว่า

“ขอโทษเถิด แต่ท่านมีธุระประการใดด้วยฉันหรือ”

ชายผู้นั้นตอบว่า “ก็ไม่มีธุระอะไรมากดอกขอรับ แต่ถ้าคุณ
ช่วยผมได้จะดี”

นายเมกเข้าใจว่าชายผู้นั้นจะคิดขอกทาน จึงพูดตัดตอนเสียว่า

“ฉันเสียใจฉันเองก็ไม่ใช่คนมั่งมีนัก.....”

ชายผู้นั้นสิ้นศรัทธาแล้วพูดว่า “คุณอย่าเข้าใจผิด ผมไม่คิดขอเงินคุณดอก” นายเมกนิกออกอาบในใจ..... “ผมอยากขอปรึกษาคุณในเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง”

นายเมกตอบว่า “อ้อถ้าเช่นนั้นไม่เป็นไร ถ้าเป็นเรื่องที่ฉันพอจะบอกท่านได้ก็จะมีคามยินดี”

ชายผู้นั้นก็สิ้นศรัทธาแล้วพูดว่า “ผมเชื่อแน่ว่าคุณจะแนะนำผมได้ในเรื่องนี้ แต่จะมายืนพูดกันอยู่กลางถนนเช่นนั้นก็ไม่สมควรเลย เชิญคุณแวะเข้าไปที่โฮเต็ลตรงนี้สักครู่หนึ่งได้หรือไม่”

นายเมกพยักหน้า ชายผู้นั้นก็พานายเมกเข้าไปในโฮเต็ลใกล้ที่นั่น พาไปนั่งในห้องใน เรีกวิคกักกับโซคามาเลียงแล้ว จึงพูดต่อไปว่า “ก่อนที่จะขอคำแนะนำคุณ ผมขอเล่าเรื่องราวให้คุณฟังโดยย่อ ผมมีลูกอยู่คนหนึ่งแก่เป็นคนชอบกล ตูเหมือนจะเบาเต้งอยู่สักน้อย แกไม่มีลูกของแกเองเลย เพราะฉะนั้นจึงรับผมไปเลี้ยงไว้เป็นลูก แกก็ได้ประพฤติดีต่อผมมาก คือให้ผมได้เรียนหนังสือดีแลเมื่อผมไล่หนังสือไม่ได้ส่งพ่อที่รัฐบาลจะส่งไปเมืองนอก ลูกแกก็จัดการส่งผมไปเอง แต่แกเห็นยวเหลือเกิน ตั้งแต่เล็ก ๆ มาแล้ว ผมช่างซัดสนเสียจริง ๆ ขอเงินก็ไม่ใคร่จะให้เลย ยิ่งเวลาอยู่เมืองนอกแล้วก็ยังเคอครอนมาก คุณก็ทราบอยู่แล้ว ว่าถ้าอยู่เมืองนอกไม่มีเงินใช้มาก ๆ ละก็ไม่เป็นรสชาติเดียว ผมนึกซัดใจแกหลายหน แต่มานึกเสียว่าก็ไปอย่างหนึ่ง เมื่อภายหลังมีเงินจะได้รู้สึกความสุขของการ

มันให้มากขึ้น เพราะผมไม่ได้สงสัยในใจเลยว่าลุงแกจะยกมรดก
 ให้ผมเมื่อแกตาย เมื่อผมกลับมาจากเมืองนอกแล้วก็ได้หางานทำ
 พอได้เงินเดือนกินข้าง แต่ก็เต็มที่ไม่ใคร่เพียงพอ ลุงแกก็ไม่หายเหนื่อย
 ยิ่งแกลงก็ยิ่งตระหนักรู้ขึ้น จนผมจะนั่งก็เกือบไม่มี ผมสารภาพ
 ตามตรงว่าผมนึกแข่งอยู่ในใจว่า เมื่อไรลุงแกจึงจะตายเสีย อยู่มา
 สักหน่อยลุงแกก็เจ็บออกแฉก หมอสั่งให้แกไปเที่ยวเปลี่ยนอากาศ แก
 อึดอึดอยู่สักหน่อยก่อนแล้วที่จะกลัวตายหรืออย่างไรเลยตกลงไป ผมขอ
 ไปด้วยแกไม่ยอมกลับคุณผู้หญิงว่าคิดจะหนีไม่ทำงาน แกหายเจ็บไป
 ไม่ได้ข่าวคราวเลยว่าไปทางไหน จนเวลาล่วงไปได้สัก ๒ เดือนผมจึง
 ได้รับโทรเลขจากขี้นางว่า ลุงเจ็บมากให้ผมรีบออกไป ผมก็ต้องยืมเงิน
 เขาเสียค่าเรือรีบไป กว่าจะถึงขี้นางลุงก็ตายเสียแล้ว ผมก็รีบกลับ
 เข้ามา นั่นแหละขอรับผมจึงได้มาเรือเดียวกับคุณ พอถึงกรุงเทพ ฯ
 ก็รีบไปที่หมอความที่เป็นผู้จัดการเรื่องทรัพย์สินสมบัติของลุง จึงได้ความว่า
 แกได้ทำพินัยกรรมยกมรดกให้ผม แหมพอผมอ่านได้ทราบความ
 เช่นนั้นยินดีจนหน้าชา ยืมแก้มจะแตก แต่พออ่านต่อไปอีกหน่อยรู้สึก
 เหมือนใครเอามือแซ่น้ำแข็งแล้วมาจับ ในพินัยกรรมนั้นมีข้อสั่งว่า
 ให้ผมชักเงินจากมรดกนั้น ๑๐๐ ชั่ง แจกไปให้แก่คนไทยที่ได้ออก
 ไปเรียนหนังสือเมืองนอกกลับเข้ามาแล้ว แลประเพณีตนก็เป็นทนาย
 ให้ผมแบ่งแจกตามมากน้อยแล้วแต่จะเห็นสมควร แต่ต้องให้แจกไปให้

หมดภายใน ๑๒ เดือน ตามสรีระศตีกาลนับตั้งแต่วันที่ลงตาย ถ้าผม
แจกเงินไปแก่ผู้ไม่สมควรจะไ้รับ หรือแจกไปยังไม่หมดทั้ง ๑๐๐ ซึ่ง
มรดกนั้นทั้งสินให้แบ่งออกเป็นส่วนแจกไปตามโรงพยาบาล แลวัดต่างๆ
ตามส่วนซึ่งกำหนดไว้ด้วยในพินัยกรรมนั้น นี่แหละขอรับการมันเป็นเช่น
นี้แหละ ทำให้ผมได้ความเดือดร้อนเหลือประมาณ ผมได้จัดการแจก
เงินนั้นไปไ้แล้ว ๕๐ ซึ่ง แต่ยังเหลืออีก ๕๐ ซึ่งยังหาตัวผู้ควรไ้รับไม่
ไ้ นี่ก็จนจะครบกำหนด ๑๒ เดือนแล้ว คุณก็มาจากเมืองนอกใหม่ๆ
คุณรู้จักนักเรียนผู้ใดที่ควรจะไ้รับความเกื้อหนุนบ้างหรือไม่ขอรับ”

นายเมกยังมีทันทีที่จะตอบว่าอะไร ประตูห้องนั้นก็เปิด แลมีชาย
ผู้หนึ่งอายุรุ่นราวคราวเดียวกับคนก่อน เติรเข้ามาแล้วร้องทักขึ้นว่า
“อ้าวนี้พ่อคงอยู่นี่เองแหละหรือ ยังไรเรื่องเงินอีก ๕๐ นั้นหากคน
รับไ้หรือยัง”

นายคงตอบว่า “ยังหอรอกพ่อซ้ำ แต่ทำเห็นจะไม่ซ้ำแล้ว ฉัน
กำลังขอความแนะนำคุณท่านอยู่”

นายขำค้ำ้นนายเมกแล้วพูดว่า “ขอรับประธานโทษ ผมอยาก
ทราบจริง ๆ ว่าคุณแนะคือใคร ผมดูเหมือนเคยเห็น ๆ คุณอยู่”

นายเมกตอบว่า “ฉันชื่อเมก ทำการอยู่ในกระทรวง.....”

นายขำถามต่อไปว่า “คุณเพิ่งกลับมาจากเมืองนอกใหม่ ๆ
หรือขอรับ”

นายเมกพยักหน้า

นายกจึงพูดขึ้นว่า “ก็เพราะคุณเมกท่านเพิ่งกลับมาจากเมืองนอกใหม่ ๆ นะคะฉันจึงได้ปรึกษาท่าน ”

นายขำยิ้มเป็นที่เฝาระแล้วพูดว่า “ที่จริงถ้าฉันเป็นคุณเมก ฉันจะแนะนำให้แกให้เงินนั้นกะตัวฉันเองเสียให้หมดทั้ง ๕๐ ชั่ง ”

นายกตอบโต้แย้งแล้วพูดว่า “จริง ถ้าผมจะยกเงินนั้นให้คุณเสียทั้ง ๕๐ ชั่งที่เคียวก็จะได้ ”

นายเมกใจเต้นแต่แข่งใจพูดว่า “ฮะ จะมีไม่สมกับความคาดหวังของลุงท่านหรือ ”

นายกเถียงว่า “ไม่เป็นเช่นนั้น ตามความเข้าใจของผมคือลุงแกอยากให้เงินนั้นตกอยู่กับผู้ที่ได้ ไปยุโรปกลับมาแล้ว แต่ไม่กำหนดว่าให้คนไหนมากคนไหนน้อย เพราะฉะนั้นแปลว่าผมจะแบ่งแจกอย่างไรก็ได้ตามใจ ถ้าผมจะให้คุณเสียคนเคียว ๕๐ ชั่งก็ได้ ขอให้คุณรีบน้อยเถิด จะได้สิ้นธุระไปเสียที นึกว่าทำบุญช่วยให้ผมได้รับประทานมรดกลุงเป็นสิทธิเสียที ”

นายขำสันคิรัยะแล้วพูดว่า “ฉันเห็นว่าไม่ถูก รับประทานโทษเถิด แต่พ่อคงก็ไม่วิจารึกคุณเมกก็ จะไปรู้อย่างไรว่าเป็นผู้สมควรจะได้รับเงิน ๕๐ ชั่งยิ่งกว่าผู้อื่น ”

นายกพูดตัดความเสียว่า “จะประหลาดอะไร ฉันเห็นว่าคุณเมกสมควรจะได้รับเงินนั้นแล้ว ก็พอแล้วไม่ต้องพูดให้มากไป ”

นายขำยิ้มแล้วพูดว่า “ก็ถูกละ แกเป็นผู้แจกเงินนั้น แกจะให้ใครเท่าไรก็ได้ แต่ถ้านั้นเป็นแกฉันคงจะต้องให้ทราบนิสัยผู้ที่รับเงินนั้นเสียก่อน อย่างน้อยที่สุดฉันคงต้องทราบแน่นอนว่า ท่านคนต่างไว้ใจกันได้ทั้งสองฝ่าย”

นายคงลุกขึ้นจากเก้าอี้แล้วพูดว่า “ฉันแน่วไว้ใจคุณเมกละ นี่แน่ว่าฉันจะแสดงให้เห็นเป็นพยานว่าฉันไว้ใจจริง” ว่าแล้วนายคงก็ควักธนบัตรออกมาจากกระเป๋ารวมราคา ๒๐๐ บาทส่งให้นายเมกแล้วพูดว่า “นี่ขอรับ คุณถือออกไปข้างนอก ไปอยู่ ๕ นาทีแล้วกลับเข้ามาใหม่”

นายเมกก็ทำตามนายคงสั่งทุกประการ พอนายเมกนำเงินมาให้แก่นายคง ๆ ก็หันไปทางนายขำแล้วพูดว่า “ยังงี้ละ แกพอใจหรือยัง”

นายขำสั่นศีรษะแล้วพูดว่า “ไม่เห็นประหลาดอะไร ถ้าเป็นฉันบ้างฉันก็ต้องกลับเข้ามา เมื่อมีทางจะได้ ๕๐ ซึ่งแล้ว จะต้องไปทุกข์ร้อนอะไรกับเงิน ๒๐๐ บาท”

นายคงเถียงว่า “อะ ฉันเชื่อว่าเงินมากกว่านั้นฉันก็ไว้ใจคุณเมกได้”

นายขำตอบว่า “บางที แต่ถ้านั้นเป็นแกฉันคงต้องอยากทราบว่าคนที่รับเงินของฉันไว้ใจฉันเท่ากับที่ฉันไว้ใจเขา”

นายคงหันหน้าไปทางนายเมก แล้วพูดว่า “ผมเชื่อว่าคุณคงไว้ใจผมเหมือนกัน ไม่จำเป็นที่คุณจะต้องแสดงให้ปรากฏอย่างหนึ่งอย่างใด”

๒๑

นายเมกก์เอ่ยขึ้นทันทีว่า “นายข้าคงสงสัยฉันนัก ฉันจะแสดง
ความไว้วางใจของฉันให้ปรากฏบ้าง” ว่าแล้วก็ควักนาฬิกาพกกับสาย
นาฬิกาทอง แลธนบัตรที่ได้ขึ้นมาจากแบงก์ใหม่ๆ รวมราคาประมาณ
๑๐๐ บาท ส่งให้นายคง แล้วขอให้นายคงถือออกไปอยู่ข้างนอก & นาฬิกา
นายคงก็ออกมาก่อนแล้วภายหลังก็รีบถือออกไป นายเมกก์กับนายข้าก็
นั่งคอยอยู่ข้างในเวลาล่วงไปแล้ว & นาฬิกาของนายคงก็ยังไม่เข้ามา คอยต่อ
ไปอีก & นาฬิกาก็ยังไม่กลับ

นายข้ามองไปมองมาครู่หนึ่งแล้วพูดว่า “ตากคงแก่เป็นคนหลงๆ
ลืมๆ จัก ว่าจะเลยมืดหายไปไหนเสียแล้ว”

นายเมกก์ออกหน้าใจจึงถามว่า “นายคงแก่เป็นคนหลงๆ อย่าง
นั้นเสมอหรือ”

นายข้าตอบว่า “ขอรับ เป็นอย่างนั้นมานานแล้ว พวกเพื่อน
เขาล้อแกอยู่เสมอ”

นายเมกก์ลุกจากเก้าอี้แล้วพูดว่า “ถ้าอย่างนั้นคิดอ่านไปตาม
เห็นจะดี”

นายเมกก์กับนายข้าก็พากันออกมาที่ถนน ไม่เห็นนายคงที่ไหนเลย
นายข้าจึงพูดว่า

“จริง ๆ แลละ ตากคงไปไหนเสียแล้ว คุณไปทางขวามุมจะไป
ทางซ้ายคงต้องพบแก่เป็นแน่”

ต่างคนก็แยกกันไป นายเมกเคิร์สสาวเท้าไปนานไม่เห็นนายคอง
จึงเคิร์กลบมาที่โฮเต็ล เห็นนายขำยังไม่กลับจึงเคิร์ตามไปทางที่นาย
ขำได้ ไปแต่ก็หาพบไม่ ตั้งแต่วันนั้นมานายเมกก่ยังไม่พบนายคองหรือ
นายขำอีกเลย นาฬิกาแลสายกับเงิน ๑๐๐ บาท ของนายเมกก่
เลยยังไม่ได้ คนจนยักคน แต่ข้อชนที่สัดคือนายเมกก่ยังไม่เชื่อว่าไม่ซ้ำจะ
ไต่ยีนข่าวจากนายคอง แลถ้าไม่ได้เงิน ๕๐ ซึ่งก็คงไต่ของกลบคน
แต่ข้าพเจ้าเองเชื่อตรงกันข้าม

๕ เรื่องทดลองความไหวพริบ

ท่านทั้งหลายที่ได้เคยอ่านเรื่องต่าง ๆ ของข้าพเจ้าในทวีปญญา
คงจะไม่ทราบเป็นแน่แท้ว่า ตัวข้าพเจ้านักไต่มีความประสงค์จะเป็นท่านสืบ
กับเขาครึ่งหนึ่งเหมือนกัน ข้าพเจ้าไม่ยากอดคต แต่ที่จริงข้าพเจ้า
รู้สึกตัวอยู่ว่า ข้าพเจ้านักไม่ใช่คนที่ปราศจากไหวพริบ การที่จะเป็น
ผู้สืบสาวราวเรื่องอะไรก็ ๆ ก็อาศัยความไหวพริบรู้เท่าทันผู้อื่น นั้น
แหละยิ่งกว่าสิ่งอื่น เมื่อข้าพเจ้ารู้สึกตัวอยู่เช่นนั้นแล้ว ก็เป็นธรรมดา
ที่ข้าพเจ้าจะต้องอยากมีชื่อเสียงกับเขาบ้าง คนที่ไหวพริบเช่นข้าพเจ้า
รู้สึกตัวว่าข้าพเจ้าเป็นอยู่นั้น ถ้าจะทำการเป็นเสมียนไปนานเพียงใดก็
คงจะไม่ไต่ชื่อเสียง ข้าพเจ้าจึงได้เกิดคิดจะไปทำการในกองสอคนแนม
ของกรมกองตระเวน โดยความมั่นใจว่าคงจะมีชื่อเสียงไต่โดยเร็ว ถึง
แม้ว่าจะไม่เก่งเหมือนนายทองอิน ของ “นายแก้ว นายขวัญ” ก็เชื่อ

อยู่ในใจว่าจะพอเทียมทันหรือดีกว่า คนในกรมกอง สอดแนมโดย มาก
แต่ในกาลบัดนี้ ถ้าท่านจะไปถามในกรมกองตระเวนว่ามีใครซ่อนอยู่
ในนั้นหรือไม่ คงจะได้รับการตอบว่าไม่มี ขออย่าให้ท่านเข้าใจว่าข้าพเจ้าถูก
ไล่เสียแล้ว ไม่ใช่เช่นนั้น ข้าพเจ้ายังไม่ได้เข้าไปขอรับราชการในกรม
นั้นเลย เพราะเหตุไรข้าพเจ้าจะเล่าให้ท่านฟัง

เมื่อเดือนพฤศจิกายน ปี เกือบอะไรก็ไม่สำคัญ ถ้าจะ
กล่าวละเอียดคนนั้นก็ไม่ได้ ผู้ร้ายชกชมมาก กรมกองตระเวนสืบ
จับตัวได้น้อยกว่าที่ไม่ได้ ของกลางก็ได้น้อยเหลือเกิน วันหนึ่งข้าพเจ้า
กลับจากออฟฟิศแล้ว นั่งรับประทานข้าวอยู่กับแม่ศรีภรรยาข้าพเจ้า แม่
ศรีเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของเพื่อนบ้านให้ข้าพเจ้าฟังตามธรรมเนียมของ
หล่อน (ภรรยาข้าพเจ้าเป็นคนกว้างรู้เรื่องราวของคนแทบทั้งเมือง)
ส่วนข้าพเจ้าก็นั่งฟังพลางรับประทานพลาง แลพูดบ้างเล็กน้อยตาม
ธรรมเนียมของข้าพเจ้า เรื่องที่แม่ศรีเล่าวันนั้น ค่ะแต่เรื่องคนถูก
ชะโมยมาก คนนั้นชื่อเพ็ชรหาย คนนั้นเงินหาย เรื่องของหายนั้น
ข้าพเจ้าสังเกตว่าหม่นนั้นมีมากเหลือเกิน แลไม่มีใครจะได้ของกลาง
คนเลย ข้าพเจ้านั่งฟังอยู่นานแล้วจึงพูดขึ้นว่า

“นำเสียกายพวกนายไปลิศลับของเราไฉน ก็ไม่ได้ครึ่งของฝรั่ง
เขาที่เคียว ”

แม่ศรีทำคอแข็ง (พี่ชายหล่อนรับราชการเป็นผู้ช่วยเจ้ากรมกอง
สอดแนมกรมกองตระเวนผู้หนึ่ง) แล้วพูดว่า “ก็ทำไม เขาจับ
ชะโมยไม่ได้มั้งหรือ ”

ข้าพเจ้าตอบว่า “โตะจริง แต่ไม่โตะเสียมากกว่า ถ้ามีคนฉลาด
อยู่ในกองสอคนแนมคงจะโตะมากกว่านี้ ถึงยั้งใจ ๗ ควรจะโตะของกลาง
มากกว่านี้”

แม่ศรีตาเขียวชนมาทักเคียว แล้วพูดว่า “จับตัวชะโมยมันยังจะ
ง่ายกว่าของกลางเสียอีก บางทีจับตัวชะโมยโตะแล้วยังเที่ยวคนของกลาง
อยู่อีกนาน เพราะมันจะเอาซ่อนไว้ที่ไหนก็ได้ ถ้ามันจะไม่บอก
ใครจะไปบังคับมันให้บอกโตะหรือ ไม่เหมือนเอาโตะเหมือนแต่ก่อนนี้ ชำระ
ความแต่ก่อนนี้นะซี เหมือนเอาจนวนแล้วว่ามันจนวนชันทา จะจริงหรือ
ไม่จริงมันเจ็บมันก็ต้องรับ

แม่ศรีพูดตอนนั้นเน้นถ้อยเน้นคำ ตาจึงตรงข้าพเจ้า ท่านบิดา
ข้าพเจ้าเคยเป็นข้าหลวงชำระความนครบาลชั้นเก่าหลายเรื่อง โตะเหมือน
ผู้ร้ายจนวนเสียหลายคน จนมีชื่อเลื่องว่าเป็นคนชำระเก่ง ครั้นเมื่อจนวน
ท่านจะลงแก่กรรมนั้น ท่านจะเป็นโรคอะไรข้าพเจ้าก็ไม่ทราบชัด แต่ผล
ของโรคนั้นทำให้ร่างกายตอนล่างของท่านตายไปไม่รู้สึกอะไรเลย แต่
เป็นเช่นนั้นอยู่หลายเดือน เมื่อจะสิ้นชีวิตก็ดับไปโดยไม่มีขมมีกลองอะไร
พวกวัก ๗ วา ๗ ว่ากันแซ่ว่า กรรมตามทัน เพราะท่านโตะทำนาบน
หลังคนมากมายนัก ขอนแม่ศรีทราบอยู่ดีว่าเป็นข้อชนคของข้าพเจ้า
จึงแกล้งพูดเรื่องชำระความอย่างเก่าขึ้น เพื่อจะให้ข้าพเจ้าโกรธ แต่
ข้าพเจ้าทำเป็นทองไม่รู้ร้อนเสีย ข้าพเจ้าพูดต่อไปว่า

“ก็เจ้าไปลิศลิ้นนะแต่ละคนมันเหลือคตังนั้นแหละ ล้วนเป็นก๊วย
เป็นนักเลงหัวโจกเก่าทั้งนั้น จะไปเอาคิอะไรกับอายคนชนิกนิกก็ยาก”

แม่ศรีหน้าตาออกคล้ายตังแล้วตอบว่า “จริง เรื่องนี้ถ้าหากคนใด
มาเป็นพวกไปลึกลับไต่จะดีกว่า ขอนฉันได้พักกระคณพแล้วหนหนึ่ง
แต่คุณพี่ว่าแกไม่ใช่ นายใหญ่ จะพูดขึ้นเขาก็จะว่าเสีย ”

ข้าพเจ้ายมแล้วพูดว่า “ก็จริงอยู่ แต่ควรเห็นแก่ราชการมากกว่า
แต่ฉันเข้าใจว่าอายพวกไปลึกลับจำพวกที่พูดถึงนั้น คุณเหมือนเขาไม่ใคร่
ได้ไว้ ใจให้สืบเรื่องสำคัญนัก การสืบจับผู้ร้ายแลของกลางในเรื่อง
สำคัญ ๆ คุณเหมือนเป็นหน้าที่พวกนาย ๆ ที่ท่านพวกนาย ๆ เหล่านั้น
จะตั้งใจกระทำการจนเต็มสติกำลังนั้นฉันเชื่อแน่ (แม่ศรีพยักหน้า ทำ
ทางออกพอใจ) แต่นั่นแหละคนเราถึงจะชวนชวายสักเพียงไร ถ้า
ปราศจากความไหวพริบแล้วก็ยากที่จะสำเร็จ

แม่ศรีตาขมขื่นมาอีกทันทีแล้วพูดว่า “ก็เขาไม่ใช่เทวดา จะได้
เลขทิพเนตรสอดส่องไปเที่ยวมองเห็นที่ซ่อนของทุกสิ่งได้ ”

ข้าพเจ้ายมแล้วตอบว่า “ฉันไม่เห็นจำเป็นจะต้องมีทิพเนตรเลย
คนเรา ๆ ก็อาจหาได้ เหมือนของที่ซ่อนอยู่ในที่เล็กน้อย ควรหรือ
ต้องรอจนไฟไหม้บ้านนั้นจึงได้หาของนั้นพบ ”

ข้าพเจ้าพูดเช่นนั้นเป็นการตอบแทนแม่ศรี ในการที่แม่ศรีได้กล่าว
ถึงเรื่องข้าราชการอย่างเก่า เพราะครั้งหนึ่งมีอายุขาวจีนผู้หนึ่งลักเงิน
ของนายไปไต่ทั้งหีบเหล็ก นายสาปแช่งแม่ศรีเป็นผู้สืบผู้ร้ายเรื่องนี้
จับตัวผู้ร้ายได้ แต่ของกลางหาได้ไม่ จนต่อมาอีกหน้อยหนึ่งเกิด

เพลิงไหม้บ้านเงินเจ้าของทรัพย์ จึงได้หยิบเงินนั้นชุกอยู่ในห้องเก็บ
ของ ๆ เงินนั่นเอง เงินที่หายนั้นก็อยู่ในหีบนั้นเองครบบริบูรณ์ เพราะ
ฉันแม่ศรีจึงเคืองข้าพเจ้ามากในการที่คุยเรื่องความเหลวไหลของพี่ชาย
หล่อนขึ้นมา หล่อนสยดหน้าแล้วพูดเป็นทีเยาะว่า

“ก็ถ้ายังเงินคุณเองทำไมถึงไม่เข้าไปรับอาสาเป็นท่านสืบล่ะ คุณ
ก็เป็นคนไหวพริบดีอยู่ไม่ใช่หรือ”

ข้าพเจ้าตอบว่า “ฉันก็อยู่ว่าอยากเข้าไปรับอาสา ฉันเชื่อว่าถ้า
ของอยู่ในบ้านอย่างที่คุณว่าเมื่อตะกี้นี้ ฉันคงจะค้นให้พบได้ ไม่ช้านัก
ยิ่งไง ๆ คงไม่ต้องคอยจนไฟไหม้ก่อนที่จะหาได้”

แม่ศรีนั่งนิ่งอยู่ครู่หนึ่ง ทำทางจะนึกอะไรอย่างหนึ่ง แล้ว
ก็พูดขึ้นว่า

“คุณไม่เคยได้ยินเขาว่ากันมั้งหรือ ว่าของอะไร ๆ ถ้าจะซ่อน
ให้หายากที่สุดให้ซ่อนที่แจ้ง ๆ”

ข้าพเจ้าตอบว่า “ฉันก็เคยได้ยินเขาพูดกันอยู่”

แม่ศรีพูดว่า “ก็นั่นละซิ การที่ให้ซ่อนที่แจ้งนั้นะ ก็คือมันไม่เป็น
ที่ ๆ ควรจะซ่อนของ เพราะยังงั้นผู้ที่มีหน้าที่จะค้นคงไม่ค้นที่นั่น ถูก
ไหมล่ะ”

ข้าพเจ้ารับว่า “ถูกแล้ว แต่จะเอาเป็นการแน่นอนเสมอเห็นจะไม่
ได้ ถ้าทำยังงั้นกะเจ้าพนักงานารกองสอดแนมกรมกองตระเวน บางที
ก็จะสำเร็จได้”

แม่ศรียิ้มแล้วตอบว่า “ไม่ต้องใครละตนเองแหละ ฉันจะรับ
ช้อนของในตู้แข็ง ๆ แล้วไม่ให้คุณหาพบได้ทีเดียว ”

ข้าพเจ้าหัวเราะ (เพราะเขื่อนทัว) แล้วพูดว่า “ เออ ก็ดี ลอง
ฝีมือคุณลูกสักทีก็ดี จะรู้ได้ว่าถ้าจะเข้าไปรับทำราชการจะเป็นประโยชน์
หรือไม่ ก็หล่อนจะคิดทำอย่างไรละ ”

แม่ศรีตอบว่า “ ฉันคิดไว้แล้ว นี่แนะ โยนี่แหละนะฉันจะช้อนไว้
ในห้องนี้แห่งใดแห่งหนึ่ง แต่เวลานี้คุณต้องไปเสียจากห้องเสียก่อน
เมื่อเรียกเมื่อไรถึงค่อยเข้ามา แล้วคุณต้องหาให้ไ้ภายใน ๑๕ นาที ”

ข้าพเจ้ารับว่า “ ได้ซี ๑๕ นาทีจะนานไปเสียอีก ห้องนี้นิดเดียว ”

แม่ศรีพูดว่า “ เอาเถอะ ถ้าคุณหาไ้ก่อน ๑๕ นาทียิ่งดี แต่
ฉันยังเชื่ออยู่ว่าคุณจะหาไม่ไ้ ”

ข้าพเจ้าถามว่า “ ถ้าฉันหาไ้ละก็หล่อนจะให้อะไรฉัน ”

แม่ศรีตอบว่า “ ถ้าคุณหาไ้ภายใน ๑๕ นาที ฉันจะไปพุด
กะคุณหาให้คุณไ้เข้าทำการกะท่าน ” (อ่าแม่ศรีเวลานั้นเป็นผู้บังคับการ
กองสอคนแนม)

ข้าพเจ้าจึงพูดว่า “ เอาเถอะ ถ้าฉันหาไม่ไ้ภายในเวลาที่หล่อน
กำหนด ฉันจะไปขอแหวนที่ขโมยเพื่อช่ยที่หล่อนอยากไ้ฉันให้ ”

แม่ศรีขมมือแล้วพูดว่า “ เปนตกลงกันเทียว เข้าคุณออกไปซี ”

ข้าพเจ้าก็เดินออกไปจากห้องแล้วปิดประตูเสีย แต่ข้าพเจ้าหาไ้
ไปไกลไม่ ยืนอยู่ที่หน้าประตูนั้นเอง ไ้ยินแม่ศรีเดินไปเดินมา

ในห้องนั้น ข้าพเจ้าเอียงหูฟังที่ประตูเพื่อจะสังเกตไว้ว่าหล่อนเดินไปทางไหน ประเดี๋ยวได้ยินกระถางต้นไม้ที่หน้าต่างกระทบจนที่รองตั่งกักใหญ่ ข้าพเจ้าย่อมเชื่อแน่ว่าคงไม่อยู่ไกลหน้าต่าง พอแม่ศรีเปิดประตู ข้าพเจ้าก็เดินเข้าไปช้า ๆ ครั้นจะตรงเข้าไปที่หน้าต่างทีเดียว ก็กลัวแม่ศรีจะรู้เข้าว่าข้าพเจ้าแอบฟัง จึงแกล้งทำเทยวคนตามมมตามชอกผา แม่ศรีเดินตามหลังข้าพเจ้าไปสักครู่หนึ่ง แล้วก็จะออกควานจึงไปนั่งเสียดกลางห้องเย็บเสื้อชั้นใน นาน ๆ เงยหน้าชนคข้าพเจ้าทีหนึ่ง ข้าพเจ้าเทยวคนตามฝาน้อยหนึ่ง แล้วก็เดินเมียง ๆ เข้าไปจนถึงหน้าต่าง ตรวจตามหน้าต่างทั้งสองก็ยังไม่เห็น ยกกระถางต้นไม้ ชนก็ยังไม่เห็น ยกงานที่รองก็ยังไม่เห็น ทำเช่นนั้นทั้ง ๔ กระถาง ออกไม่ชอบกลแล้ว แลไปทางแม่ศรีเห็นยิ้มกริ่มกริ่มอยู่ ข้าพเจ้าก็ตั้งท่าจะคืบคินในกระถาง แม่ศรีจึงพูดขึ้นว่า

“ต้นไม้ของฉันทานาม ๆ อย่าไปคืบเขี่ยหน้อยเลย”

แน่แล้ว ข้าพเจ้ายกกระถางลงมาก่อย ๆ ชุคต้นไม้ชน เทคินลงในจาน ทำเช่นนั้นทั้ง ๔ กระถางก็ไม่พบโยนนั้น ออกไม่ได้การ เห็นแตกชิบที่หน้าผาก แม่ศรีหวเหาะคิก ๆ ยิ่งทำให้ข้าพเจ้าเคืองชนอก แม่ศรีหยิบนาฬิกาชนคแล้วพูดว่า “ห้านาทีกว่าแล้ว”

ข้าพเจ้าลุกขึ้นยืนมองทั่วห้อง ที่ไหนจะควรซ่อนหรือไม่ควรซ่อน คนเจ้าหมดถึงเล็กเล็กก็ไม่พบ . มือเขือนล่องเปล่า แลไปแลมาเห็นเขียนหมากข้าพเจ้าโดดเข้าไปแย่งมาจากแม่ศรี เทของออกหมด เปิด

จนคล้ายขาของพลไม่พบ คว้ากระเช้าเข้ามาตรวจไม่พบอีก แม่ศรี
 ยมเฝาระหิวเราะเย้ยใหญ่ ยิ่งเห็นข้าพเจ้ารอนหนักยิ่งหนักขึ้น ข้าพเจ้า
 จับตัวแม่ศรีเองลูกขนย่นตรวจทั่วตัวก็ไม่เห็น ข้าพเจ้ากล่าวกับแม่ศรี
 ร้องขึ้นว่า

“ขอทีเถอะอย่าแก้ผ้าฉันทตรวจเลย ฉันไม่ได้ซ่อนไว้ที่ตัวฉันหรอก
 จริงจริงนะเชียวเถอะ”

ข้าพเจ้าปล่อยมือแม่ศรี แล้วเที่ยวค้นตามซอกตามมุมอีก รู้สึก
 เหลือแหล่เกือบเป็นอาบนํ้า วิ่งไขว่ไปไขว่มา

“สืบนาทีแล้ว” แม่ศรีร้องขึ้นด้วยเสียงอันมีเฝาระปนอยู่มาก

ข้าพเจ้าออกรำคาญมาก แลออกเหนงใจขึ้นมา จึงถามว่า

“นี่หล่อนไม่ได้ออกไปจากห้องนี้เลยหรือ”

แม่ศรีตอบว่า “เปล่าเลยซี”

“ไหนหล่อนว่าจะซ่อนที่แจ้ง ๆ ยังไงล่ะ”

“ก็ฉันซ่อนที่แจ้งนั่นซี”

“ไม่ใช่สูงจนฉันหยิบไม่ถึงนี่”

“ถ้าสูงถึงยงั้น ฉันจะซ่อนยังไงได้ ฉันก็เตี้ยกว่าคุณไม่ใช่หรือ”

“ไม่ได้ บ่นอะไรขึ้นไปเลยหรือ”

“ไม่ได้ บ่น”

“หยิบถึงง่าย ๆ เทียวหรือ”

“ง่ายซี ไม่ต้องเอื้อมทีเดียว แต่ที่จริงตามสัญญาที่ไม่ได้มีว่า

ฉันจะต้องตอบคำซักของคุณ คุณคงต้องหาเอาเองให้ได้ คราวนี้
 ฉันไม่ตอบคุณอีกละ”

“ถามอีกคำเดียวแหละ ไม่ต้องถามลงหยิบหรือ”

“ไม่ต้องเลย หยิบได้สบาย ๆ ที่เดียว”

ข้าพเจ้าเกาศีรษะ แม่ศรีชนแก้วใหญ่ ข้าพเจ้าออกเคืองแก่

“หรือคุณจะยอมแพ้ล่ะ”

“ยังก่อน เวลาเท่าไรล่ะ”

“สิบสองนาທີแล้ว”

ข้าพเจ้าหมดความคิด มีรู้ที่จะคนทีไหนอีก แต่ครั้นจะยอมง่าย ๆ ก็ดูไม่ดี จึงเที่ยวเดินคนไปอีก นึกเคืองแก่ อะไรโบนันก็ไม่ใช่เล็ก ควรจะเห็นได้ทำไมไม่เห็น หรือตาข้าพเจ้าจะบอด

“สิบสามนาທີ”

ข้าพเจ้าคนใหญ่ นาน ๆ เหลียวดูแม่ศรีครึ่งหนึ่ง ยิ่งเห็น หน้าหล่อนกรั้มกรั้มก็ยิ่งขัดใจ คั่นจนเห่อโซม

“สิบสี่นาທີ”

ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะต้องแพ้เสียแน่ นึกออกเสียใจที่พูดอวดดี ไปหน่อยจะต้องถูกหัวเราะเยาะ ออกรู้สึกเพลียจึงพองเข้ากบปลา เอ๊ะ เจ็บแปลบเหมือนนมตก

ข้าพเจ้าสอทั้ง เหลียวกลับไปดูที่ปลาหมายว่าไต่แล้ว เปลา ปลาเกลี้ยงแม่ศรียิ้มใหญ่ ตามองดูเขมนาฬิกา ข้าพเจ้ายืนเฉยเห็นว่า จะหาอีกก็ไม่เป็นประโยชน์

“สิบห้านาທີ”

ข้าพเจ้าถอนใจใหญ่ แล้วมานั่งลงข้างแม่ศรี ควักผ้าออกมา
เช็ดหน้า

“ ยอมแพ้ ” ข้าพเจ้าพูดยิ้มแหย่ง ๆ ภรรยาข้าพเจ้าหัวเราะคิก ๆ
แล้วพูดว่า

“ ยังไงล่ะ ฉันว่าแล้วว่ามันไม่่ง่ายนัก อ้ายการหาของที่เขา
ตั้งใจซ่อน นี่คุณรู้แล้วเสียอีกว่าจะซ่อนที่ไหน ยังหาไม่ได้ ก็ไปลิส่นะ
ยังจะต้องเดาที่เสียก่อนอีก ”

ข้าพเจ้าเถียงว่า “ ก็ไปลิส่เขาไม่ได้มีกำหนดเหมือนฉันนี่ ”

แม่ศรีตอบว่า “ พอตึกกันแล้ว เพราะคุณทราบที่ก่อน เพราะยังงั้น
ต้องกำหนดเวลา หรือคุณจะค้นอีกฉันจะผ่อนเวลาให้ ”

ข้าพเจ้าตอบว่า “ ซ้างเถอะ พอแล้ว บอกเถอะว่าอยู่ที่ไหน ”

แม่ศรีหัวเราะแล้วพูดว่า “ ถอดเสื้อเสียก่อนเถอะแล้วจะบอกให้ ”

ข้าพเจ้าถอดเสื้อออก เออเฮอ พุทโธ่ เจ้าโยนนั้นติดอยู่กลางหลัง
เสื้อข้าพเจ้านั่นเอง

รุ่งขึ้นเช้า ข้าพเจ้าก็พาแม่ศรีไปชอแหวนที่ขั้วทิมเพ็ชรบ่า ตามที่
ได้สัญญากันไปไว้

๒ เรื่องยาตัวเบา

ข้าพเจ้านับว่าเป็นคนเคยไปสโมสรม่อย ๆ เพราะนักเลงบิลเลียด
แต่ขออย่าให้ท่านเข้าใจผิด นักเลงบิลเลียดมีอยู่สองชนิด นักเลงเล่น

ชนิดหนึ่ง นักเลงชนิดหนึ่ง ข้าพเจ้าต้องนับว่าตัวข้าพเจ้าอยู่ในชนิด
ที่สอง พวกนักเลงชนิดข้าพเจ้านั้นมีอยู่หลายคน เพราะห้องบิลเลียด
เป็นห้องสบายห้องหนึ่งในสโมสร เรียกของรับประทานง่ายดี ยังมีอยู่
อีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นข้อสำคัญ ในห้องหนึ่งลือมีป้ายติดไว้ว่า “เจียบ”
ตัวโต ถ้าใครตาไม่บอดเป็นต้องแลเห็น เมื่อเห็นแล้วก็ออกรู้สึก
เป็นของจำเป็นที่จะต้องทำตาม ก็คนเรามีอยู่หลายอย่าง ที่จะหยุด
ปากได้แต่เฉพาะเวลานอนหลับ พวกสมาชิกสโมสรนั้นโดยมากเป็น
คนจำพวกที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้ว ถึงแม้จะมีพวกที่ชอบอ่านหนังสือแล
ชอบเจียบ ๆ อยู่บ้างก็ไม่ใช้พวกที่ไปสโมสรเสมอ เพราะคนในห้อง
หนังสือจึงไม่มีใครเข้าไป บางคนถึงไม่ทราบเลยว่าในห้องหนังสือมี
อะไรบ้าง ทราบแต่ว่ามีห้องอยู่ห้องหนึ่งซึ่งมีป้ายติดไว้ว่า ห้องหนังสือ
เท่านั้น แลพอเห็นป้ายก็เลียงให้ไกล เพราะคนจำพวกนี้กับหนังสือ
ไม่ใคร่สมัคอยู่ใกล้กัน ถ้าจะเขียนหรืออ่านบ้างก็เฉพาะเวลาที่จำเป็น
แท้ ๆ เอาข้าพเจ้าพูดเพื่อเจ้อไปเสียแล้ว ต้องจบเรื่องเสียที

วันหนึ่งข้าพเจ้าไปสโมสร ตรงไปห้องบิลเลียดตามเคย มีพวก
นักเลงบิลเลียดทั้งสองชนิดมาประชุมอยู่มากแล้ว เพราะวันนั้นเป็น
วันเสาร์ ข้าพเจ้าก็ตรงเข้าไปนั่งลงที่เก้าอี้ยาวสำหรับคูปิลเลียด แล้ว
ถามว่าเขาพูดเรื่องอะไรกัน

นายสาย.— กำลังพูดกันถึงเรื่องน้ำหนักของคน

นายพร.— แกอย่าเชื่อ เขาพูดกันเรื่องน้ำหนักของคนแคียวแหละ

ข้าพเจ้า.— ก็ไม่น่าประหลาด เพราะแกเป็นคนหนักกว่าคน
(นายพรนี้ใครเห็นใครก็ทักว่าเป็นคนมีเนื้อมาก เก้าในสโมสรมานายพร
นั่งไต่แต่เก้าอียาวเท่านั้น เพราะเก้าอี้อื่น ๆ เล็กไปทั้งนั้น)

นายพร.— คนที่หนักกว่านั้นก็มีถมไป

นายสาย.— ถ้ามั่นถอยเถอะ เอาแต่เพียงมีข้าง อย่าให้ถึง
มีถมไป

นายพร.— ถมไปจริง ๆ

นายโสม.— แกเคียวไปเห็นที่จะเห็นน้อยพลก เหมือนแยกก้อน
เนื้อติดตัวไป้วยก้อนหนึ่งออกไต่ยังงั้น

นายพร.— ฉันทักกว่าคนที่ม่แต่หนึ่งหุ้มกระดูก รูปร่างราวกับ
ตักกระแตน (นายโสมเป็นคนตรงกันข้ามกับนายพร)

นายสาย.— ขอที ๆ อย่าเถียงกัน ประเทียกรรมการจะบรรทก
ข้อพวกเราหมด

นายเชอ.— ถ้ามจริง ๆ เอะพอพร ถ้ามีบาอะไรกินให้ผอมไต่
แกจะไม่กินเทียหรือ

นายพร.— ถ้ากินเข้าไปแล้วกลายเป็นคูนไม่ลียไปจะว่ายังงั้น.....
ฮอ ยาศนิตนนี้รู้จักแล้ว ฉันทเห็นจะไม่ต้องการหละ

นายโสม.— (ออกรัย) เฮียขคร้านกินจนหมดขวด แล้วเรียก
หาอีก

นายสาย.— เคียวจะเรียกยามเข้ามานี้ ต้องการไปลิศจริง ๆ ก็ได้

นายเชอ.— เมื่อวานฉันเองแหละฉันไปที่ร้านแขก ริมสี่กั๊ก
เสาชิงช้า พบชาชนานหนึ่งเรียกว่ายาตัวเบา นึกจะชอมาฝากพ่อพรแล้ว

ข้าพเจ้า.— ร้านไหน แกจำได้ไหม

นายเชอ.— ร้านนาโคคาอาลึไบ

ข้าพเจ้า.— ยาเป็นยังงี้

นายเชอ.— เปนผงสีเทา ๆ ฉันถามแขกเขาว่ากินอย่างไร เขา
ว่าต้องละลายน้ำ แต่จะกินทีละเท่าไรเขาบอกไม่ได้ เพราะตำราหาย
เสียแล้ว เขายังเขียนหนังสือไปขอใหม่อยู่

ข้าพเจ้า.— มันก็น่าลองนะ ยังงี้พ่อพร

นายพร.— ให้ใครลองก่อนเถอะ ฉันกลัวตาย

นายเชอ.— ตายหนะเห็นจะไม่ตายหรอก แต่ถ้ากินเข้าไปมาก
จะผอมเกินต้องการไปข้างที่จะเป็นได้

พูดกันเท่านั้นแล้วก็เลยพูดกันเรื่องอื่นต่อไป พอถึงเวลาอันสมควร
ต่างคนต่างกลับไปยังบ้าน ข้าพเจ้ากลับไปเข้านอนแล้วยังนึกถึงยาตัวเบา
นั้นต่อไปอีกจนเลยหลับไป

ข้าพเจ้านั่งอยู่ในบ้าน อ่านหนังสือเล่นอย่างสุขุมหรือไปพลาง ลึกครู่
หนึ่งคนใช้ข้าพเจ้าเข้ามาบอกว่า คนใช้นายพรมาหา ข้าพเจ้าก็ลุกออก
ไปห้องนอก เห็นนายชิตคนใช้นายพรหน้าตาตึ๋นนั่งคอยอยู่ ข้าพเจ้า
จึงถามว่ามีธุระอะไร นายชิตตอบว่า นายพรให้เชิญข้าพเจ้าไปหาที่บ้าน

สักหน่อย ข้าพเจ้าจะชักใช้ให้ไ้ความว่านายพรเป็นอะไรก็ไม่สำเร็จ เพราะนายชิตตกใจเสียเหลือประมาณ จนพูดภาษามนุษย์แทบไม่เข้าใจ ข้าพเจ้าเห็นว่าจะไ้ถามต่อไปก็เสียเวลาเปล่า จึงรีบให้ผู้ภรรดาตรงไปบ้านนายพร

เมื่อถึงนั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็เดินตรงขึ้นไปตามเคย พอถึงห้องหนึ่ง นายชิตบอกข้าพเจ้าให้คอยอยู่ครู่หนึ่งก่อน แล้วตรงไปที่ประตูห้องนอน แล้วร้องตะโกนเข้าไปว่า ข้าพเจ้ามาแล้ว ข้าพเจ้ายืนอยู่ริมประตูไ้ยินเสียงกุกกัก ๆ ประตูจะไ้ทำอะไรต่ำลงมาตามฝา พออีกสักครู่หนึ่งไ้ยินเสียงต่งเหมือนอะไรตก แต่ที่ประหลาดนั้นคือเสียงไม่มาจากพน แต่มาจากเพดาน ข้าพเจ้าตกใจปลุกนายชิตให้ลุกไปแล้วก็เปิดประตูแม่เจ้าไ้ไ้ ถ้าข้าพเจ้าไม่ไ้เห็นด้วยตาข้าพเจ้าเอง แลมีใครมาแล้วให้ฟังคงไม่เชื่อ นายพรไม่ไ้นั่งอยู่หรือยืนอยู่ เกาะอยู่ที่เพดาน สักครู่หนึ่งข้าพเจ้ารู้สึกวาลินแขงกระดิกไม่ไ้ไ้ เมื่อพูดออกแล้วข้าพเจ้าจึงถามว่า

“เอ๊ะแกนั่นเล่นตลกอะไร”

นายพรมองดูข้าพเจ้าจากเพดานแล้วตอบว่า “ตลกอะไรไม่เห็นสนุกเลย บัดประตูเสียก่อนเถอะพ่อคุณ”

ข้าพเจ้าบัดประตูแล้วยืนมองดูนายพร จึงเห็นว่ามือไม่ไ้ไ้เกาะอะไรเลย แต่หลังติดอยู่กับเพดานราวกับติดกาไว้ ข้าพเจ้าหมดปัญญาที่จะแปลออก จึงถามว่า “นี่ยังไ้ไ้กัน”

นายพรคางแล้วตอบว่า “อ้ายยาตัวเบานั้นนะซี”

“อะยังงิฉันยังไม่เข้าใจ”

“แกจำไม่ได้หรือ ยาทที่พ่อซื้อพุดถึงที่สโมสرنะ”

“เออจำได้ละ”

“นั่นแหละ พอฉันกลับมาจากสโมสร ก็แวะไปซื้อมาขวดหนึ่ง”

“ไหนว่าเป็นผงยังงิละ”

“เป็นผงก็มี ที่เขาทำเป็นน้ำก็มี อย่างที่ฉันไปซื้อมานะเป็นอย่าง
น้ำ เจ้าคนขายเขาเรียกว่าตึงเซออะไรก็จำไม่ได้ เขาว่าอย่างตึงเซอ
นี้แรงกว่าอย่างผง ฉันก็คว้าเอามา พอถึงเขาก็ลองกินเข้าไปช้อนกาแฟ
หนึ่งก่อน พอกลิ่นลวงล้าคอเข้าไปก็รู้สึกเบาโหยง แล้วก็เบาลงทุกที
ในประเดี๋ยวไม่รู้เนื้อรู้ตัว ตัวนั้นก็ค่อย ๆ ลอยพนพนขึ้นไปคล้ายลูกบ๊วย
กรอกน้ำกรต จนนึกเพดาน

ข้าพเจ้ามองคนนายพร แก่ท่าตาปริบ ๆ หน้าเฉยเหมือนนั่งอยู่
กับพน แล้วหวนไปนึกถึงที่แกเปรียยตัวแกเป็นลูกบ๊วย อตหัวเราะ
ไม่ได้ปล่อยกักใหญ่ นายพรออกเคืองข้าพเจ้า แล้วพูดว่า

“ฉันไม่เห็นมีอะไรน่าขันเลย”

ข้าพเจ้ารีบตอบว่า “จริง ๆ ไม่ขัน”

แกกลับย้อนถามว่า “ก็แกจะคิดยังงิละ”

ข้าพเจ้าตอบว่า “ฉันไม่ใช่หมอนี่นา”

“ไม่ใช่ ฉันไม่ได้ตามแกมาเพราะเป็นมดเป็นหมอนี่ ตามแก
มาเพราะแกเป็นเพื่อนรักอย่างยิงของฉัน”

ข้าพเจ้านึกประหลาดใจที่แก่นขำพเจ้าว่าเป็นเพื่อนรักอย่างยิ่งของ
แก เพราะที่จริงข้าพเจ้าเข้าใจว่าข้าพเจ้าเป็นแต่เพียงคนสนิทที่แกเฉย ๆ
ไม่รักไม่ชัง แต่ข้าพเจ้าก็ไม่อยากเถียงแก

“ก็พ่อพรจะให้ฉันทำยังงัยละ”

“ออกความเห็นไปหน่อยซิหน้า พ่อคุณเถอะ”

“นี่แกกินข้าวแล้วหรือยัง”

“จะกินยังงัยได้ มันนั่งไม่ติดอยู่ก้นพิงโต๊ะเสียแล้ว คอยคุณะ”

พอพูดถึงนั้นแล้วแกก็ต่ำลงไปตามเส้า มือเกาะเส้าแน่น ค่อยเห็นขม
ตัวลงมาถึงพนัก ก็เป็นอันเรียบร้อยดี แต่พอปล่อยมือตัวแกก็ลอย
กลับขึ้นไปตึกเพดานตามเดิม ข้าพเจ้านึกขึ้นแต่กลืนหัวเราะไว้ได้ ที่จริง
เวลาแกลอยขึ้นไปนั้นช่างเหมือนลูกขบจริง ๆ ขอให้ท่านนึกดูเกิดลูก
ขบลูกโตลอยเต่งขึ้นไปไม่น่าขันหรือ ข้าพเจ้านึกรำคาญว่านายพรแก
ยังไม่ได้รับประทานเช้า จึงตั้งใจคิดทางที่จะให้แกรับประทานเช้าได้
นึกอยู่ครู่หนึ่งแล้วข้าพเจ้าจึงตรงเข้าไปที่ตู้ผ้า หยิบผ้าขาวม้ามา ๒ ผืน
แล้วบอกนายพรให้แกจัดการต่ำลงมา แกก็ต่ำลงมาอีก พอถึงพนัก
ข้าพเจ้าก็หยิบตัวแกดึงทางเคียงนอน ผูกแกไว้กับขาเคียง ในระหว่าง
เวลาที่ข้าพเจ้าทำเช่นนั้นอยู่ รู้สึกเหมือนดั่งลูกขบใหญ่ ๆ ข้าพเจ้าจึงเรียก
เข้ามาให้รับประทาน แหมรับประทานจริง ๆ ครันอิ่มแล้วแกจึงพูดว่า
“นี่แกจะคิดยังงัยต่อไป ที่จะผูกฉันไว้ยังงัยเสมอ เห็นจะเป็น
เห็นขบตาย”

“ทำไมแกอยู่ตึกเพดานสบายกว่าหรือ”

“อ้อ สบายกว่า”

“ก็ถ้าอย่างนั้นจะต้องแก้ไขอะไรอีกล่ะ” แก่ตึกกว่าคนอื่น ๆ เป็นกองไปไหนไม่ต้องเคียว

“แกไม่เข้าใจ ฉันไปไหนเหาะไปไม่ได้หรอกนะ ต้องใช้มือเหินยว ฉันจะเหินยวเหินยวถึงไปเสมอได้หรือ ถ้าฉันยังลอยยงอยู่ฉันมีไปไหน นอกบ้านไม่ได้หรือ”

“ก็จริงอยู่”

“ก็แกจะคิดยังไงล่ะ”

“จะไม่มียาแก้ที่เคียวหรือ”

“ฉันจะลองไปถามคุณที่ร้านเจ้านาโคคาอาลึไป”

“เออพ่อคุณรีบไปหน่อยเถอะ”

ข้าพเจ้าจัดการแก่นายพรให้แกได้ลอยกลับขึ้นไปตึกเพดานตามเดิม แล้วรีบไปร้านแซกนาโคคาอาลึไป แซกตัวนายห้างพอเห็นข้าพเจ้า ก็ออกมาต้อนรับตามเคยของเขา ข้าพเจ้ากับแซกนายห้างจึงพูดโต้ตอบกัน ดังต่อไปนี้

“นายห้างขายยาตัวเบาให้นายพรไปไม่ใช่หรือ”

“ยังงั้น ฉันขายให้ไปขวดหนึ่ง”

“เป็นยาอะไรนะ ของหมอไหน”

“ของหมอแซก พี่ชายฉันเขาสั่งมาให้จากอินเดีย เขาไปได้มาจากโยคีคนหนึ่ง”

“เขาบอกมาว่าอะไร”

“เขาบอกว่าเปนยากินให้ตัวเขา”

“เขายังไง”

“ก็แปลว่าให้น้ำมันน้อยลงนะซี”

“ข้อเดียวมันไม่เป็นเช่นนั้นนะซี นายพรกินยาของนายห้างเข้าไป
แล้ว น้มน้ำมันน้อยลงไปเลยสักกึ่งเดียว —”

“ก็ฟังชอไปเมื่อวานนี้”

“ฟังฉันท่อนซี น้มน้ำมันจริง แต่น้ำหนักลดเสียเหลือเกิน เทียบ
กับนายพรกลายเป็นลูกขี้ไปเสียแล้ว”

“อะไร”

“ยังงั้นซี ตัวเขาอย่างประหลาด เทียบวันก่อนไปลอยตึกเพดานอยู่
แล้วจะว่าอะไร”

“แต่เกิดมาฉันไม่เคยได้ยินใครเป็นอย่างงี้เลย”

นายห้างชักผ้าเช็ดหน้าออกมาเช็ด ทำทางดูไม่สบายมาก

“นายห้างมียาแก้ไหมล่ะ”

“ไม่มี”

ข้าพเจ้าสนใจจำต้องกลับไปบ้านนายพร ไปกลางทพนักอะไรขึ้น
อย่างหนึ่ง ข้าพเจ้าจึงแวะเข้าไปซื้อตะกั่วก้อนใหญ่หลายก้อนขึ้นรถไป
ด้วย พอถึงข้าพเจ้าก็ให้คนขนขึ้นไปบนห้อง พอข้าพเจ้าไล่เข้าไป
นายพรแสดงความยินดีมาก แลถามว่า

“ยังงี้ ไ้มาแล้วหรือ”

“ยาน่ะไม่มี”

หน้านายพรสลดลงไปทันที

“ตาย ตาย นี่ฉันจะต้องเป็นลูกขี้บอยยั้งตลอดชีวิตหรือ”

“ไม่ต้องหรอก ฉันมีของอื่นมาแก้แล้ว แกล้งมาหาฉันเถอะ”

นายพรต่ำเป็นตุกแกลงมาจนถึงพน ขำพเจ้าหยิบเสื้อมาให้แก
สวม แล้วหยิบก้อนตะกั่วขึงลงไปในกระเป๋าสีเสื้อที่ละก้อนสองก้อน

“ไหนลองปล่อยมือทีหรือ

นายพรปล่อยมือ ตัวก็ลอยขึ้นไปพอยู่กลาง ๆ ห้อง ไม่ถึงเพดาน
เออ ก็ดี ทำทางจะสำเร็จ นายพรเองก็ขมออก ขำพเจ้าขยันทนบนเก้าอี้
ดูตัวแกลงมาจนถึงพน ให้แกยกเส้าเตียงไว้ แล้วเติมตะกั่วลงไปอีก

“รู้สึกหนักหรือยังพ่อพร”

“นิค นิค”

ขำพเจ้าเติมอีก คอยระวังให้น้ำหนักพอถ่วงเท่า ๆ กันสองข้าง
เต็มเรื่อยไปจนนายพรรู้สึกว่าจะไม่ต้องยึดแน่น ขำพเจ้าก็หยุด

“ลองปล่อยทีหรือ”

นายพรปล่อยมือ ตัวก็อยู่กับที่

“ถ้าจะไ้การ ไ้ไหนลองเคีรทีหรือ”

นายพรก็เคีรไปไ้สยาย ๆ เหมือนธรรมดา ลองนั่ง นอน ยืน เคีร
ก็เรียบร้อยทุกอิริยาบถ นายพรหัวเราะก๊าก ๆ รวกับเด็ก ๆ ไ้ของเล่น
ที่ถูกใจ ตรงเข้ามาบอกขำพเจ้าแล้วพูดว่า

“พ่อคุณ ความคิดที่จริง ๆ”

เมื่อแกกอดข้าพเจ้ารู้สึกว่าการแกยังงัดมดที่เหมือนแต่ก่อน
ประหลาดจริงที่ยานไม่ทำให้เนอลดลง แล้วทำไมจึงทำให้ตัวเขาไปได้ถึง
ปานนั้น นายพรพุดต่อไปว่า

“ฉันเห็นจะกินยานนั้นมากไป ยางที่เขาจะให้กินแต่หยดเดียวสอง
หยดเท่านั้น ไหนแกลองดมมั่งทีหรือ”

“ช่างเถอะยะ ฉันเขาพออยู่แล้ว”

“กินแต่หยดเดียวสองดที่เถอะ”

“ไม่กินละ ถ้าฉันลดยกลงไปโดนเพดานฉันจะเจ็บ ฉันไม่มีเนอ
ปนหมอนรบเหมือนแก”

“เออ นี้ออกไปข้างนอกจะเป็นยังไงนะ”

“ก็คงไม่เป็นไร”

“ลองไปในสวนกันหรือ”

“ไปสิ”

ข้าพเจ้ายังไม่ไว้วางใจ ฉวยตะกั่วติดมือไปด้วยอีก ๒ ก้อน นายชิต
คนใช้นายพรนั่งอยู่นอกห้อง เห็นนายเทีรออกมาหนึ่งแลดตลง ข้าพเจ้า
ก็ติดมือให้ตามไปด้วย แลส่งตะกั่วให้ถือ พอออกไปถึงสวนแล้วก็ไม่
เป็นอะไร นายพรแต่แรกก็ระวังตัวเทีรซ้ำ ๆ แต่พอเห็นไม่เป็นอะไร
ก็เทีรเร็วจนจนถึงวัง นายพรวิ่งนำขึ้นจริง ๆ เนอกระพุ่ม ๆ แต่วิ่ง
เร็วกว่ารูปมาก นายพรหัวเราะแล้วพูดว่า

“ແໝດີຈິງ ລຸ້ນວິງໄມ່ໄໝມາ ໑໕ ປີກ່ວາແລ້ວ ນີ້ອະໄວວິງໄຕ່ຄໍລ່ອງ
ແຄລ່ວຣາວກັບເມື່ອເຕັກ ໆ”

ແລ້ວແກ້ເຫຍ່ວວິງໄປອີກ ດູ່ໄມ່ເໝັດໄມ່ເໝືອຍເລຍ ມີເນົ້າຈັກ
ກະໂຕຄລອຍ ໆ ຂ້າພະເຈົ້າເຫັນນ່າກລ່ວອັນຕຣາຍ ຈິ່ງຮ້ອງວ່າ

“ຣະວິງນີ້ຟ່ອພຣ ຕະກັ່ວຈະຕກ”

ພອພຸດຊາດຄຳລຸງນາຍພຣກະໂຕເຫຍ່ງອ່າງໄມ່ທຣາຍ ເສຶ່ຍແຄວກ
ຕະກັ່ວຕກຈາກກະເບົ້າກາວ ຂ້າພະເຈົ້າຈິ່ງເຫັນວ່າກະເບົ້າຊາດ ຂ້າພະເຈົ້າວິງ
ເຂົ້າໄປຈະຈັບຕົວ ທີ່ໄຟນເລ່ານາຍພຣລອຍພັນຕິຣຸຊະຂ້າພະເຈົ້າໄປແລ້ວ ຂ້າພະເຈົ້າ
ຕກຕລຸງນາຍພຣກໍ່ລອຍສູ່ງຂຶ້ນໄປ ໆ ຈນແລ້ວເຫັນຕົວເລັກນິດເຕື້ຍ ແລ້ວທີ່ຈະຕກ
ລຸມຈິ່ງລອຍເລື່ອນໄປທາງທິດເໜືອ ຕໍ່ເຫັນຕົງນັ້ນແລ້ວຂ້າພະເຈົ້າຈິ່ງຮ້ອງຕລຸງ
ເສຶ່ຍຈິ່ງອອກຮ້ອງຕະໂກນສຸດເສຶ່ຍ

“ຟ່ອພຣ” “ຟ່ອພຣ”

ຂ້າພະເຈົ້າກະໂຕຂ້າມຣຸ່ວສວນວິງຕາມໄປ

໑) ເລື່ອງຣາຍງາກກາປະຊຸມປາຕິເມນຕ໌ສຳຍາມ

ເມື່ອເວົ້າ ໆ ນີ້ຂ້າພະເຈົ້າອ່ານເນື້ອສື່ພິມພຣາຍວັນລຸ້ນໜຶ່ງພຍ “ເມື່ອ
ໄຟນອ” ຕ່າງ ໆ ຂ້າພະເຈົ້າເປັນຄົນສອບອ່ານ “ເມື່ອໄຟນອ” ເພາະຮຽກມຕາ
ຄົນທີ່ຮູ້ສຶກຕົນວ່າໄວ ຍ່ອມພອໃຈສມບູນຜູ້ລາດ ຂ້າພະເຈົ້າເສື່ອແນ່ນອນອ່າວ່າ
ທ່ານຜູ້ຖາມ “ເມື່ອໄຟນອ” ນັ້ນຕ້ອງເປັນຄົນລາດ ຖ້າມີຄົນທີ່ໄຟນຈະ
ຊ້ຳຫາຂໍ້ຄວາມເກ່ງ ໆ ມາຖາມໄດ້ມາກມາຍເຊັ່ນນັ້ນ ຂໍທີ່ຈັບໃຈຂ້າພະເຈົ້າ

ที่สุด คือข้อที่ถามว่า “เมื่อไรหนอเราจะมีปาลิเมนต์” จริงทีเดียว
ทำไม เราก็คิวไลซ์แล้วจะมีปาลิเมนต์ยังไม่ได้ทีเดียวหรือ แต่ยั้ง
ยังมีได้

วันนั้นเป็นวันร้อนมาก ข้าพเจ้านอนอ่านหนังสือพิมพ์เรื่อยสบาย
อยู่ ก็พอได้รบคำสั่งท่านสาราณียกรให้ไปฟังการประชุมในปาลิเมนต์
เรื่องงบประมาณทหาร ข้าพเจ้าก็รีบเตรียมตัวไป เมื่อข้าพเจ้าออกจาก
บ้านนั้นย้ายสัก ๕ โมงแล้ว เพราะฉะนั้นต้องรีบร้อนมาก ที่ประชุมเปิด
ตั้งแต่ย้าย ๓ โมงแล้ว ข้าพเจ้าไปก็ตรงไปที่เฉลียงสำหรับพวกหนังสือ
พิมพ์ เห็นแผ่นกระดาษวางอยู่บนโต๊ะทุก ๆ โต๊ะ เขียนชื่อหนังสือพิมพ์
ไว้ ข้าพเจ้าตรงไปที่มีกระดานเขียนชื่อ “ทวีปญญา” แล้วนั่งลง
เมื่อข้าพเจ้าไปถึงท่านอรรถมหาเสนาบดี (ไปรม์มินิสเตอร์) กำลัง
ชี้แจงเรื่องงบประมาณนั้นอยู่ ข้าพเจ้าบรรลบทักคำพูดของท่านพวกเมม
เบอร์ต่าง ๆ ไว้ดังต่อไปนี้

อรรถมหาเสนาบดี.— “ตั้งแต่ตั้งเดิมมา การทหารนับว่าเป็น
สิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นธรรมดาชาติใดที่มีความประสงค์จะเป็นไทย
ย่อมต้องคิดการป้องกันบ้านเกิดเมืองบ้าน โบราณราชประเพณีท่านจึง
ได้จัดให้บรรดาชายฉกรรจ์เป็นทหารทั้งสิ้นไม่เว้นหน้า ”

นายเกสร.— ข้าพเจ้าขอรับรองในข้อที่ท่านอรรถมหาเสนาบดีกล่าว
ข้าพเจ้าอาจชักจูงสิ่งซึ่งจะให้เห็นเป็นพยานได้ดังนี้ คือ เมื่อครั้งสมเด็จพระ
พระนารายณ์ ”

ประธาน.— (สยัเกอร์) “รอก่อน รอก่อน ยังไม่ถึงเวลาที่ท่านจะแสดงโวหาร”

อรรคมหาเสนาบดี.— ข้าพเจ้ากล่าวว่ายวรรคชาวยศควรจัดตั้งเป็นทหารทั่วหน้า ก็เมื่อแต่โบราณกาลยังเป็นเช่นนั้นแล้ว ทำไมในกาลบัดนี้เราจะยังอยู่หรือ ก็การทหารซึ่งเป็นการสำคัญครั้งนั้น ครั้งนี้ไม่สำคัญหรือก็สำคัญเหมือนกัน ถ้าเรากำลังเห็นเช่นนั้นแล้วเราจะควรทำอะไร ก็ควรต้องคิดอ่านบำรุงการทหารให้เจริญเทียมทันชาติอื่นเขาบ้างจึงจะถูก” แต่ก่อนอำนาจเป็นใหญ่ จะจัดการสิ่งใดก็ล้วนจะสำเร็จได้เพราะอำนาจ เคียงวันอะไรเป็นใหญ่ เงินเป็นใหญ่ไม่ใช่หรือ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วที่ประชุมคงจะเห็นได้ว่า ถ้าประสงค์ความเจริญของทหารซึ่งเป็นความเจริญของบ้านเมืองแล้ว ก็ต้องช่วยให้รัฐบาลได้จัดการทหารให้ดำเนินไปโดยสะดวกตามที่ใดกะไว้ แลได้อำนาจให้ท่านฟังแล้ว ขอให้ที่ประชุมพร้อมกันอนุญาตให้รัฐบาลใช้เงินแผ่นดินสำหรับการทหารตามที่ขอขึ้นเถิด

นายเกสร.— ข้าพเจ้าขอกล่าวแสดงให้แจ้งเหตุผลว่า เหตุไรข้าพเจ้าจึงรับรองลงเนื้อเห็นด้วยกับท่านอรรคมหาเสนาบดี ในที่นี้ข้าพเจ้าจะขอเล่าเรื่องราวของสมเด็จพระนารายณ์ราชาธิราชเจ้า สมเด็จพระนารายณ์ราชาธิราชเจ้า คือเป็นพระเจ้าอยู่หัวครองสิริราชสมบัติอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา กรุงศรีอยุธยาคือกรุงเก่า กรุงเก่าคือสมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีทรงสร้าง สมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีคือที่เรียกกันว่า พระ

เจ้าอู่ทอง พระเจ้าอู่ทองนี้เสด็จมาจากเมืองเทพนคร เพื่อเสด็จมาหาที่
สร้างพระนครใหม่ พระนครใหม่นี้คือกรุงศรีอยุธยา กรุงศรีอยุธยาคือ
กรุงเก่า สมเด็จพระนารายณ์ราชาธิราชนั้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินเสวยราช
สมบัติณกรุงเก่าองค์หนึ่ง ขอนมหลักฐานแน่นอน คือได้ความจาก
จดหมายเหตุของเจ้าแม่วัคคูลิต เจ้าแม่วัคคูลิตได้จดหมายเหตุเรื่อง
ราวไว้พิศการเป็นราชประวัติกรุงเก่า มีข้อความแปลกประหลาดยิ่งกว่า
ข้อความที่มีอยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าที่ตีพิมพ์ไว้แล้วนั้นหลายพัน
หลายหมื่นส่วน ประวัตินี้แต่งโดยเจ้าแม่วัคคูลิต เมื่อจุลศักราช ๙๙๒ ปี
ต้นฉบับเดิมของจดหมายเหตุนี้อยู่ที่เราเอทีเตอร์.....โอโย ขอรับ
ประทานโทษเผลาไป.....อยู่ที่ข้าพเจ้า ไม่ใช่แต่เท่านั้น ข้าพเจ้า
ยังมีสมุดภาษาฝรั่งเศสอีกเล่มหนึ่ง เรื่องสมเด็จพระนารายณ์ เรียก
ชื่อตามภาษาฝรั่งเศสดังนี้ คือ “ฮิคตอเตรอยนารายณ์” ดังนี้ หนังสือ
เล่มนี้แต่งโดยคนชาวชาติฝรั่งเศสคนหนึ่ง ซึ่งได้มาอยู่ด้วยกับท่าน
เจ้าพระยาวิไชยเยนทร์ เจ้าพระยาวิไชยเยนทร์คือคนชาวชาติฝรั่งเศส
ชื่อเดิมชื่อ “ฟอลคอน” ดังนี้ ชายชาวชาติฝรั่งเศสซึ่งเป็นผู้แต่ง
หนังสือชื่อ ฮิคตอเตรอยนารายณ์นั้น เป็นคนชอบพอกันเคยกับท่านเจ้า
พระยาวิไชยเยนทร์ ฟอลคอน หนังสือซึ่งแต่งโดยชายชาวชาติฝรั่งเศส
นั้น เป็นหนังสือฝรั่งเศส แปลโดยท่านสังฆราชบัลละกัวยิฉย เป็น
ภาษาไทย หนังสือชื่อ “ฮิคตอเตรอยนารายณ์” ซึ่งแต่งโดยชาย
ชาวชาติฝรั่งเศสซึ่งเป็นคนชอบพอกันกับท่านเจ้าพระยาวิไชยเยนทร์นั้น มี

ข้อความพิสดารน่าอ่านน่ารู้^๒ น่าฟังยิ่งกว่าที่มีในพระราชพงศาวดารกรุงเก่า
หลายร้อยเท่า ในหนังสือจดหมายเหตุแต่งโดยเจ้าแม่วัคคีสิตกัษหนึ่งสื่อ
ภาษาฝรั่งเศสนั้น มีกล่าวข้อความพิสดารถึงการเสด็จประพาสของ
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าพระนารายณ์ราชกุมาร มีสิ่งน่าอ่าน
น่าฟังอยู่มาก แต่ที่น่าประหลาดนักคือมีเรื่องกล่าวถึงสมเด็จพระเจ้า
ลูกยาเธอ เจ้าฟ้าพระนารายณ์ราชกุมารเสด็จเที่ยวทรงขยับยานชนิดหนึ่ง
ซึ่งเป็นที่น่าพิศวงแก่ชาวกรุงเก่าแลชาวลพบุรีมาก คือสมเด็จพระเจ้า
ลูกยาเธอ เจ้าฟ้าพระนารายณ์ราชกุมารนั้น ได้ทรงโปรดฯ ให้ชายชาว
ชาติฝรั่งเศสผู้หนึ่ง^๒ ชายชาวชาติฝรั่งเศสนี้เป็นพ่อค้ามาตั้งห้าง
ค้าขายอยู่ที่ตำบลท่ากระโหลมกรุงเก่า ชายชาวชาติฝรั่งเศสคนที่^๒ได้
กล่าวมาแล้วนั้น ได้นำยานอย่างใหม่มาถวายสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
เจ้าฟ้าพระนารายณ์ราชกุมาร เรียกตามภาษาฝรั่งเศสว่า^๒ คังนี่ คือ
“ออโตโมบิล” คังนี่ ยานชนิดที่ฝรั่งเศสเรียกว่า “ออโตโมบิล”
นี้ คือเป็นรถชนิดหนึ่งซึ่งเดินไปด้วยไม่อาศัยแรงม้าเลย ใช้อาศัย
น้ำมันมะพร้าวทำให้เกิดเป็นแก๊สขึ้น เดินไปเปรียบคล้ายรถไฟที่มีอยู่
ที่^๒เคยวัน รถชนิดที่ฝรั่งเศสเรียกว่า ออโตโมบิลนี้ สมเด็จพระเจ้าลูก
ยาเธอ เจ้าฟ้าพระนารายณ์ราชกุมาร ได้ทรงประพาสพอพระทัยเสด็จ
ไปเที่ยวแต่จำเพาะข้าหลวงเดิม ๔ คน คุณเล็ก ๑ คุณปาน ๑ ทั้ง ๒ คน
นี้เป็นบุตรหม่อมเจ้าบัวพระนมเอก นายทองคำบุตรเปรมพระนมรอง ๑
นายสังบุตรเจ้าพระยาพิษณุโลก ๑ นายเรือง มอญ บุตรเจ้าพระยาราม

จตุรงค์ ๑ นายหวาน แหก บุตรเจ้าพระยาไทรบุรี ๑ นายน้อย ยะทิปะ
 แหก บุตรพระยาราชวังสัน แหก ๑ นายเผื่อน บุตรพระยามหา
 อำมาตย์ ๑ นายขุนนาค บุตรพระยาเพชรพิไชย ๑ รวมข้าหลวงเดิม
 ที่พอพระทัย ๘ นายด้วยกัน แต่ข้าหลวงเดิม ๘ คนนั้นล้วนเป็นเด็กมี
 อายุคล้าย ๆ กันกับสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าพระนารายณ์ราช
 กุมารทั้งนั้น..... ”

ผู้ส่งข่าวของเราไม่ได้จดคำพูดของนายเกศร์ต่อไป เพราะแลไม่เห็นว่ามีข้อความเกี่ยวข้องกับประมาณทหารอย่างไร ส่วนนายเกศร์
 นั้นพูดเรื่อยไปประมาณเกือบชั่วโมงหนึ่ง

ประธาน.— “ข้าพเจ้าฟังท่านสมาชิกมานานแล้ว ก็ยังไม่เห็น
 กล่าวข้อความอะไรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังปรึกษากันอยู่เลย ”

นายเกศร์.— “ถ้าท่านยอมให้ข้าพเจ้ามีเวลาอีกหน่อย ข้าพเจ้า
 ก็จะได้ตั้งใจพยายามที่จะกล่าวถึงทหารเมื่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์เป็น
 เจ้า ตามที่มักกล่าวถึงในประวัติ แต่งโดยเจ้าแม่วัดคุสิตกับ ”

เสียงจากหลังประธาน.— “เลิกที เลิกที ”

นายเกศร์.— “ข้อความในประวัติแต่งโดยเจ้าแม่วัดคุสิต กับ
 หนังสือภาษาฝรั่งเศสชื่อ ”

เสียงจากหลังประธาน.— “พอแล้ว พอแล้ว ”

ประธาน.— “เจียบ เจียบ ”

นายเกศร์นั่งลงแสดงกิริยาไม่สู้พอใจนัก

ต่อไปนี้ไม่มีเมมเบอร์แสดงโหวตอีกหลายท่าน แต่จะเป็นเพราะเหตุไรไม่ทราบ ผู้ส่งข่าวของเราจำไม่ได้ หรือลืมจดอะไรอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นมาได้ อีกต่อเมื่อฝ่ายพวกคัดค้านพูดถึงต่อไปนี้

นายทวน.— ข้าพเจ้าจะขอกล่าวสุนทรกถาแต่พอสมควรแก่เวลา
ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ เราต้องการที่สุด ขอให้เจ้านายของเราทรงพระราชดำริห์
ถึงตัวข้าพเจ้าผู้มีอายุมาก

ข้อ ๒ เราต้องการที่สุด เพื่อให้ชนทั้งหลายเข้าใจว่าเราเป็นผู้มี
สติปัญญาากตัญญูต่อแผ่นดิน

ข้อ ๓ เราต้องการที่สุด เพื่อให้เปิดทางให้ผู้มีสติปัญญาากตัญญู
ต่อแผ่นดินเช่นตัวเรา ออกตัวออกหน้าอาสาแสดงสติปัญญาความดีได้
โดยสะดวก มิให้มีที่กีดขวางจนไม่ต้องแลกเสียก่อนว่าลมพัดมาทางไหน

ข้อ ๔ เราต้องการที่สุด ในการที่เปิดปากมนุษย์ให้แสดงโหวต
อธิบายได้ตามสติปัญญา โดยไม่ต้องกลัวติดคุก

ข้อ ๕ เราต้องการที่สุด ในตัวบุคคลสามารถ คือเสนาบดีแลอธิบดี
เจ้ากรมปลัดกรมผู้ช่วย แม้ที่พนายทหารพลทหารที่รู้จักหน้าที่ของตน
คือรู้จักว่าใครเป็นผู้มีสติปัญญาากตัญญูต่อแผ่นดินแล้ว แลพึงเลี้ยงผู้นั้น

ข้อ ๖ เราต้องการที่สุด ในผู้ที่ตั้งอยู่ในยุติธรรม เพื่อเป็นความสข
แก่มนุษย์ คือเป็นต้นว่าผู้พิพากษาตุลาการ เมื่อถูกติเตียนโดยผู้มี
สติปัญญาากตัญญูต่อแผ่นดิน อย่าตัดสินกักขังผู้ตกเตือน ๗ วันฐานหมิ่น
พระมาทศาล

ข้อ ๗ เราต้องการที่สุด ในท่านผู้มีสติปัญญาแลรู้วิชาเก่าแก่
กว่าผู้อื่นจริง สำหรับเป็นผู้ช่วยแนะนำในราชการบ้านเมืองทั่วไปให้มี
ความเจริญโดยฉับไวทันเวลา

ข้อ ๘ เราต้องการที่สุด ในพวกเราให้รู้วิชาลึกซึ้งจริง ๆ ทุกคน
ควรตั้งใจเรียนให้มีความรอบรู้ แม้อย่างน้อยเพียงเสมอตัวเรา

ข้อ ๙ เราต้องการที่สุด ให้ตัวเรามีความนับถือแม่หญิงทุกคน
แลให้แม่หญิงได้มีความรู้วิชา แลมีความดีเท่าแก่บุรุษทั้งหลาย

ข้อ ๑๐ เราต้องการที่สุด ให้พวกเรามีความรู้ลึกในความรักชาติ
ศาสนาแลประเทศที่เกิดของตน แลให้มีความอายแก่ชาติชาวต่าง
ประเทศ แลอย่าอวดดีเย่อหยิ่งว่าเรารู่มากแล้วพอแล้ว ไม่ต้องฟัง
เสียงใครอีก

ข้อ ๑๑ เราต้องการที่สุด ที่จะให้คนทั้งหลายเห็นว่าเราเป็นคนกล้า
หาญหมั่นเพียรแลกตัญญูต่อชาติ แลเต็มใจที่จะรับหน้าที่ทำการใหญ่ทุก
อย่างทุกสิ่ง

ข้อ ๑๒ เราต้องการที่สุด เพื่อให้ประเทศบ้านเมืองอันเป็นที่เกิด
ของเราเป็นศิวิไลซ์โดยไม่ต้องอาศัยผู้อื่น นอกจากผู้มีสติปัญญา
กตัญญูต่อชาติศาสนาแลบ้านเมืองของเราเอง

ข้อ ๑๓ เราต้องการที่สุด ในการที่คนเราจะไม่ไว้ใจคนที่ดี แต่
พูดอย่างตำราฝรั่งโดยไม่จริงเลยนั้น

ข้อ ๑๔ เราต้องการที่สุด ให้ท่านทั้งหลายเห็นว่ามิแต่ผู้ปกครองก็ไม่ได้ มิแต่ไพร่พลเมืองก็ไม่ได้ ต้องมีทั้งสองจำพวก ต้องอาศัยกันแลกัน

ข้อ ๑๕ เราต้องการที่สุด เพื่อให้ท่านทั้งหลายเห็นว่าทั้งผู้ปกครองทั้งไพร่พลเมือง ต้องอาศัยผู้มีสติปัญญาากตัญญูต่อชาติ ช่วยแนะนำให้เคียวไปในมรรคาอันถูกต้อง

ข้อ ๑๖ เราต้องการที่สุด ที่จะให้ท่านทั้งหลายเห็นว่าร่างกายของมนุษย์ สัตว์เคียวธรรมาภิกขุ ถ้าไม่บริบูรณ์ก็ย่อมไม่เป็นที่เจริญตา

ข้อ ๑๗ เราต้องการที่สุด ให้ท่านทั้งหลายเห็นว่าในสมัยนี้เมืองเรายังมีข้อบกพร่องสำคัญอยู่ คือยังไม่ได้ฟังคำแนะนำตักเตือนแห่งผู้มีวิชาจริงเช่นตัวเรา

ข้อ ๑๘ เราต้องการที่สุด เพื่อให้ท่านผู้มีหน้าที่ปกครองพวกเรา ทอดพระเนตรเห็นความดีความสามารถของผู้มีความดีความสามารถ

ข้อ ๑๙ เราต้องการที่สุด ที่จะให้ผู้มีความดีความสามารถจริง ได้มีโอกาสชักจูงการทั่วไปไปแม้อย่างน้อยสัก ๓ วัน

ข้อ ๒๐ เราต้องการที่สุด ให้ผู้ที่มีทรัพย์ใช้เงินค่าหนังสือของเรา

ข้อ ๒๑ เราต้องการที่สุด ให้ผู้ที่ยังไม่ได้ซื้อหนังสือของเราคิดอ่านลงชื่อชอชอทันที

ข้อ ๒๒ เราต้องการที่สุด เพื่อให้ที่ประชุมนี้มีความเห็นตามเราผู้มีสติปัญญาากตัญญูต่อบ้านเมือง

ข้อ ๒๓

เสียงจากหลังประธาน.— “ยังมีอีกข้อ”

นายทวน.— “ยังมีอีกสองสามข้อ ข้อ ๒๓”

เสียงจากหลังประธาน.— “เราต้องการที่สุดที่จะฟังคนอื่นพูด”

นายทวน.— “ข้าพเจ้าขอให้ท่านผู้เป็นประธาน ได้โปรดใช้อำนาจให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสพูดให้จบ”

ประธาน.— “ได้ แต่ขอให้ท่านพูดในประเด็น”

นายทวน.— “ข้าพเจ้าก็พูดในประเด็นอยู่แล้ว”

เสียงจากหลังประธาน.— “เถียงนายก เถียงนายก”

ประธาน.— “เจียบ เจียบ”

นายทวน.— “ข้อ ๒๓ เราต้องการที่สุด.....”

เสียงจากหลังประธาน.— “ไม่จริง เราไม่ต้องการเลย”

เสียงจากที่อื่น ๆ.— “เลิกที เลิกที”

ประธาน.— (ตบโต๊ะ) “เจียบ เจียบ”

อรรคมหาเสนาบดี.— “ข้าพเจ้าขอแนะนำว่าให้งดการแสดงโวหารเสียทีมิฉะนั้นจะเสียเวลามากไป”

นายทวน.— “อะไร ท่านอรรคมหาเสนาบดีจะปิดปากเมมเบอร์ไม่ให้พูดที่เดียวหรือ นี่อิศรภาพแห่งที่ประชุมนี้ไปอยู่ที่ไหน นี่จะเอาคนพูดถูก ๆ เข้าคุกอย่างแต่ก่อนหรือ”

เสียงพวกฝ่ายขวา.— “เลิก เลิก”

เสียงพวกฝ่ายซ้าย .— “ว่าไป ว่าไป”

ประธาน .— “เจี๊ยะ เจี๊ยะ”

เสียงพวกฝ่ายขวา .— “หยุด หยุด”

เสียงพวกฝ่ายซ้าย .— “พูดไป พูดไป”

เสียงพวกจีน .— “ลักทะบางฉิบหาย”

ประธาน .— “เจี๊ยะ เจี๊ยะ”

เสียงพวกจีน .— “ลักทะบางซ่มเหงอ้า”

ตอนนี้ไปต่างคนต่างพูดกันเองเต็มเสียง จนจับเนื้อความไม่ได้
อรรถมหาเสนาบดีลุกขึ้นพูด แต่ไม่ได้ยินว่าพูดว่าอะไร ได้ยินแต่
“เล็ก เล็ก” ข้าง “ว่าไป ว่าไป” ข้าง กับเสียงพวกจีนร้องตะโกน
โธเล่ๆ ต่างๆ ลงปลายประธานลุกขึ้นยกมือ พลตระเวนรูปร่าง
ล่ำสัน พวกเข้เข้ามาอุ้มพวกเมมเบอร์จีนออกไป คนอื่นเปล่งเสียงอื้อวาว
กับระตักกันเอะอะเหลือเกิน แล้วข้าพเจ้าก็ตกใจตื่น หัวเราะเสียงพึกใหญ่

๘ นิทานกระทุ เรื่องตุ้กะตุ้น

เรื่องนี้ข้าพเจ้าชอบบอกกล่าวเสียก่อนว่าเป็นเรื่องไม่น่าเชื่อ ทั้ง
ข้าพเจ้าก็ไม่รับประกันว่าเป็นเรื่องจริง แต่อย่างไรๆ ขอท่านผู้ฟังจง
วินิจฉัยในใจตนเองเถิด ถ้าท่านเห็นเป็นอย่างไรก็ตกลงเป็นอย่างนั้น ข้าพเจ้า
ไม่ได้เถียงเลย จะขอแต่เล่าให้ฟังเท่านั้น

ยังมีชายผู้หนึ่งชื่อชะแล่ม มีฉายาเรียกกันว่า “ชะแล่มตุ้กะต๋น” นายชะแล่มคนนี้เป็นบุตรผู้มีอันจะกิน ที่เรียกว่าผู้มีอันจะกินในที่นี้ เรียกตามตัวท่านผู้นั้นเอง แต่ถ้าจะให้เข้าใจแปลศัพท์ “ผู้มีอันจะกิน” ในที่นี้ต้องแปลว่า “ผู้มีเงินจนเกินใช้ แต่ยังไม่สิ้นความอยากได้อีก” ท่านผู้มีอันจะกินนั้นชอบมาก นายชะแล่มเป็นบุตรคนใหญ่ นายมาก ตั้งใจไว้ให้รับมรดก แลรับตำแหน่งผู้มีอันจะกินแทนตนต่อไป หรือถึงแม้จะได้เป็นขุนนางก็ไม่ขัดข้อง เพราะฉะนั้นนายมากจึงได้จัดการเลี้ยง คุณนายชะแล่มอย่างดีที่สุดที่จะกระทำได้

แรกเริ่มเดิมทีที่ตุ้กะต๋นจะมาติดใจนายชะแล่มนั้นคือ วันหนึ่งเมื่อนายชะแล่มยังเยาว์อยู่ เล่นซุกซนต่าง ๆ จนผ้าผ่อนมอมแมม พ่เลยเห็นเข้าก็โกรธจึงว่า “คุณนี่แหละจะเอาแต่ซนนะแหละ จะนั่งนิ่ง ๆ มั่งก็ไม่ได้ คุณพ่อคุณแม่หรือก็ตามใจเสียทุกอย่าง ถ้าปรีปากขออะไรก็ได้ทุกอย่าง ขอตุ้กะต๋นมาเล่นเสียมั่งก็จะดี” ที่จริงยายพ่เลยเห็นคนนั้นแกล้งใจจะพูดว่า “ตุ้กะต๋นตุ้กะตา” แต่แกล้งพูดกันไปจริง ๆ ไม่แกล้งพูด คนเราเวลาพูดเร็ว ๆ พูดตกได้เท่ากันกับเขียนหนังสือ แต่ นายชะแล่มไม่ทราบว่าพ่เลยพูดตก เข้าใจว่าพูดเป็นการจริงจึง พอ กำลังจะถามต่อไปก็พะเอิญพ่เลยมีธุระลุกไปเสียทางอื่น ฝ่ายนาย ชะแล่มนั้นก็เก็บเอาตุ้กะต๋นมาตริตรองไปว่ารูปร่างเป็นอย่างไรหนอ คอย หาโอกาสถามพ่เลยอีกก็พะเอิญไม่มีโอกาส จนกระทั่งถึงเวลานอน ก็ยังเก็บไปนอนตรองต่อไปอีกจนหลับไป

ครั้นรุ่งขึ้นเขารับล้างหน้าล้างตาแล้ว นายชะแล่มก็ลงไปข้างล่าง
 เรียกหาอายถึก ๆ คนนี้เป็นข่าวดังพ่อ เป็นคนช่างเล่นช่างเล่านิทาน
 เพราะฉะนั้นนายชะแล่มจึงชอบอายถึกมาก ยกให้เป็นสหายเอกแลที่
 ปรักษา วันนั้นอายถึกเป็นยังงินอนขี้เซาเสียจริง ๆ เรียกเท่าไร
 ไม่ขาน นายชะแล่มเหลือที่จะรออยู่ได้อีกจึงตรงเข้าไปในห้อง เห็น
 อายถึกนอนหลับกรนกรอก ๆ ก็ตรงเข้าไปเขย่าปลุกขึ้นแล้วถามว่า
 “อายถึก ๆ เองรู้จักตุ๊กะตุ๋นไหมวะ” อายถึกง่วงงัวเงียตอบว่า “ตุ๊กะตุ๋น
 ตุ๊กะตุ๋ยอะไรอะไรใครจะไปรู้จัก คุณเออะไรมาถามก็ไม่รู้” แล้ว
 อายถึกก็พลิกตัวหลับตาใหม่ เพราะเมื่อคนก่อนนั้นมันไปเที่ยวอยู่จนตีก
 มันเลยไม่อยากตื่น นายชะแล่มก็เขย้ามันอีกเท่าไรมันก็ไม่ลืมตา
 นายชะแล่มจิตใจต้องกลัวยืนไปบนเรือนแล้วก็ไม่ทำอะไร ๆ อื่น ๆ จะต้องทำ
 มีเรียนหนังสือเป็นต้น ซึ่งทำให้ลืมตุ๊กะตุ๋นไปชั่วคราว

อยู่มาอีกหน่อยหนึ่งมีผู้มาหานายมาก มานั่งสนทนากันอยู่หน่อย
 แล้วจึงพูดกันว่า “เมื่อวานชนันบ้านผมไฟเกือบไหม้ตะเกียงหกที่บ้าน
 พระเอิญผมก็ไม่อยู่ อายข่าวดมมัวตกตลิ่ง นั่งเป็นแมงตุ๊กะตุ๋นไปหมด”
 นายชะแล่มได้ฟังดังนั้นก็นึกในใจว่า “อ้อ ตุ๊กะตุ๋นนั่นมันเป็นแมลงนะ
 เองแหละ จะต้องให้อายถึกไปหามาเล่นสักตัวหนึ่ง” แล้วก็วิ่งลง
 ไปข้างล่างร้องเรียกอายถึก “อายถึกเองไปหาแมลงตุ๊กะตุ๋นมาให้ข้า
 สักตัวเถิดนะ” อายถึกทำหน้าเหลือแล้วถามย้อนไปว่า “แมลงอะไร
 นะครับ” นายชะแล่มตอบว่า “แมลงตุ๊กะตุ๋น ๆ” อายถึกหัวเราะ

แล้วตอบว่า “แมลงในโลกนี้ ผมเคยได้ยืมชื่อแล้วทั้งนั้น แต่ยายแมลงตุ๊กะตุ๋นนี่ยังไม่เคยได้ยืมเลย มันจะไม่ใช่แมลงละครมะง์ขอรึ” นายชะแล่มก็รับว่า “ฮือ บางทีข้าจะฟังผิดไป ก็ถ้ามันไม่ใช่แมลงมันเป็นอย่างไรล่ะ” ยายถึกตอบว่า “ผมก็ไม่ทราบละขอรึ”

ตั้งแต่นั้นมานายชะแล่มก็เป็นโรคตุ๊กะตุ๋น เฝ้าแต่คิดถึงตุ๊กะตุ๋นรำไปทั้งกลางวันคืน แทบจะไม่เป็นอันกินอันนอน นายชะแล่มนี้เป็นคนที่รู้สึกอึดอัดใจว่าตนฉลาด เพราะฉะนั้นจึงไม่อยากแสดงความรู้ให้ปรากฏแก่คนทั้งปวงเลย ในชั้นต้นจึงได้แต่ตรองถึงตุ๊กะตุ๋นเรื่อยไป พ่อแม่เห็นหน้าตาทำทางไม่สบายถามว่าเป็นอย่างไร ก็บอกบิดไปต่าง ๆ ไม่กล้าบอกความจริง เพราะกลัวพ่อแม่จะเสียใจว่าเป็นคนโง่ แต่เป็นธรรมดาผู้ที่คลั่งอยากจะรู้อะไรแล้ว ทำอย่างไรก็ไม่หายอยากรู้ เพราะฉะนั้นนายชะแล่มนี้ ๆ รอฟังไป ไม่ได้ยินใครกล่าวถึงตุ๊กะตุ๋นอีก ก็จำเป็นต้องถาม รู้สึกอึดอัดใจว่าไม่ถามอกจะแตก การที่ถามนั้นก็ได้รับคำตอบต่าง ๆ กันแทบทุกคราว บางทีเขาก็หัวเราะเยาะ บางทีเขาก็โกรธหาว่าล้อเขา บางทีเขาก็บอกว่าอย่างนั้น บางทีเขาก็บอกว่าอย่างนั้น ตกกลางเป็นอันไม่ได้ความแน่นอนให้เป็นทีพอใจได้เลย แต่ถึงอย่างไร ๆ ก็ดี นายชะแล่มยังกังวลงไม่ยอมถามบิดามารดาอยู่นั่นเอง ยังขี้คความงออยู่อีก

ต่อมาบิดาก็ส่งนายชะแล่มไปโรงเรียน นายชะแล่มนึกดีใจว่าบางทีที่โรงเรียนเขาจะสอนให้บ้างกระมังว่าตุ๊กะตุ๋นนั้นคืออะไร จึงตั้งใจ

เล่าเรียนจนครูชมว่าขยันดี เป็นที่พอใจบิดามารดาเป็นอย่างยิ่ง อยู่มาวันหนึ่งครูเขาอธิบายเรื่องอะไร ๆ ต่าง ๆ แล้วเขาก็กล่าวขึ้นว่า "ถ้าใครอยากทราบอะไรให้ถามชน นายชะแล่มก็ลุกขึ้นเดินทุ่ม ๆ เข้าไปไต่ครู ครูเห็นท่าทางชอบกลจึงถามว่า "อยากถามอะไร" นายชะแล่มตอบว่า "อยากทราบว่าตุ๊กตุนั้นคืออะไร" ครูวันนั้นพะเอิญฝนไม่สู้ดี เพราะมีศุภเคราะห์อันไปตรวจโรงเรียนแล้วไม่พอใจครูนั้นไว้มาก พอนายชะแล่มไปถามถึงชนตงนั้นก็เหมือนเอาไฟไปจุ่มน้ำมัน นายชะแล่มใหญ่หัวว่าลื้อ เลยจับมือไปตีเสียด้วยไม้บรรทัด นายชะแล่มกลับไปนั่งที่แล้งก้นกว่า "อ้ายตุ๊กตุนั้นมันเป็นอย่างไหนหนอพอเราเอ่ยชื่อขึ้นเลยถูกตี"

คราวนี้เห็นท่าทางว่าจะถามคนอื่นไม่ได้ความแน่แล้ว จึงตกลงในใจว่าจะไปถามพ่อ แต่นายชะแล่มเป็นผู้ที่ไม่รู้จักเลือกเวลา วันที่ตกลงไปถามนั้นพะเอิญโดนวันที่นายมากพินไม่ได้อยู่เหมือนกัน เพราะการค้าขายไม่สะดวกเหมือนที่เคยเป็นมา เพราะฉะนั้นพอนายชะแล่มไปเอ่ยถามถึงตุ๊กตุนั้นนายมากก็โกรธแลพูดเสียงแข็งว่า "อะไรโง่จนบ้านนี้ยังจะเหลวไหลไม่รู้จักขบจักสิ้น" นายชะแล่มเห็นท่าทางไม่ดีก็หลีกเลี่ยงไป พบมารดานั่งอยู่ในห้องก็เข้าไปหา มารดาเห็นหน้าตาเศร้าอยู่จึงถามว่า "นี่ลูกเป็นอะไรไม่สบายหรือ" นายชะแล่มก็เล่าความให้มารดาฟังทุกประการ มารดากลับพูดว่า "ก็จริง ๆ แลละ ไปถามอะไรออกเหลวไหลยังงั้น"

แต่นั้น มา นายชะแล่ม ก็ตั้งใจว่าจะไม่ถามใคร ถึงตุ้กะตุนอีกต่อไป
และคิดอ่านหักอกหักใจเรื่องตุ้กะตุนเสียให้ได้ แต่หักอย่างไรก็ไม่
สำเร็จ ออกันถึงตุ้กะตุนไม่ได้เลย พังอะโรมันได้ขึ้นเป็นตุ้กะตุนไป
เสียหมด จนกระทั่งเรือไฟเคอร์กได้ขึ้นเสียเป็น ตุ้กะตุนไป ตกลง
การที่จะหักใจให้ลืมนั้นแลเห็นเสียว่าไม่สำเร็จ อกลงใจว่าจะรีบ
เรียนให้เร็ว เพื่อจะได้อ่านหนังสือคันเอาเอง

ในระหว่างอยู่โรงเรียนนั้น นายชะแล่มขยันในการเรียนมาก ราย
งารครูก็นับแต่ชมว่าขยัน แต่ตอนท้ายมักจะมีแถมว่า “ข้าพเจ้ามี
ความยินดีที่จะรายงานว่ ข้าพเจ้าได้สังเกตดูกิริยา แลอัธยาศัย
ของนายชะแล่มเห็นว่าเรียบร้อยแลประพฤติดี ทั้งกำลังร่างกายก็ดี
บริบูรณ์ แต่มีเป็นบางครั้งบางคราวที่แสดงกิริยาอาการแปลก คือ
ในยตาจ้องเลยข้ามศีรษะมนุษย์ไป เปรียบเหมือนมองดูอะไรไกลๆ แล
ใครพูดก็ไม่ได้ยิน ข้าพเจ้าพยายามจะถามดูว่าคิดถึงอะไรก็ไม่ได้ความ
“อีกคราวหนึ่งอาจารย์เขียนมาในท้ายรายงานว่ ” นายชะแล่มนั้นยัง
คงเป็นอยู่อย่างเดิม บัดนี้กรุ่น ๆ ขึ้นแล้ว ฤาจะหลงผู้หญิงที่ไหน
ละกระมัง” นายมากได้รับรายงานดังนั้นก็เรียกบุตรมาไล่เลียง บุตร
ก็ไม่รับแลกลับปฏิเสธแรงว่าไม่ได้รักผู้หญิงที่ไหนเลย นายมาก
ไม่เชื่อใจให้อ้ายถักสืบความต่อไป อ้ายถักพยายามด้วยประการต่างๆ
ก็ไม่ได้ความปรากฏว่านายชะแล่มรักผู้หญิงที่ไหนเลย ฝ่ายบิดามารดา

ออกวิตก จึงตกลงกันพาตัวบุตรไปหาหมอฝรั่ง ๆ ตรวจแล้วบอกว่า นายชะแล่มไม่มีโรคร้ายแรงอะไร แต่เห็นว่าทำงานมากก็นั่นสมอง เหนื่อย จึงแนะนำให้หยุดพักทำการด้วยสมองเสียคราวหนึ่ง แลให้ ไปเที่ยวเปลี่ยนที่ทางเสียด้วย

ท่านผู้มีอันจะกินก็ตกลงจัดการให้บุตรไปเที่ยวตามหัวเมือง ให้ อ้ายถึกไปด้วย นายชะแล่มก็ยินดีไป เที่ยวไปตามหัวเมืองต่าง ๆ หลาย หัวเมือง ไปถึงไหนนายชะแล่มก็เที่ยวความตามตลาด โดยความหวัง ใจว่าบางทีจะเจอตุ๊กตะตุ่นเข้าบ้าง แลถ้าพบอะไรประหลาดที่ยังไม่รู้จักที่ ไรก็ใจเต้นทุกคร้ง นึกว่านั่นคงเป็นตุ๊กตะตุ่นแน่ แต่พอลามไ้ความว่า ไม่ใช่ช่างเสียใจเสียนักอะไร บางทีถ้าเห็นว่าใครหน้าตาชอบมาพากล ก็ตีสันเข้าไป แลก็ถามถึงตุ๊กตะตุ่น โดยมากเขานึกว่าล้อเขาเล่น บางทีเขากลับหาเอาว่าเป็นม้า หรืออย่างน่อยก็เขาเต็ง เทียวอยู่สัก สามเดือนก็จำเป็นต้องกลับบ้าน ครั้นบิดาถามว่าไปเที่ยวมาเป็นอย่างไร สนุกหรือไม่ นายชะแล่มก็ตอบว่า “สนุกขอรึ๊ สนุกพอใช้ เสียแต่...” บิดาถามว่าเสียแต่อะไรก็เสียไม่ตอบ ชักพูดโยเยไปเสียเรื่องอื่น ท่านผู้มีอันจะกินออกรำคาญเรียกอ้ายถึกมาถามว่า “เองรู้ไหมว่าพ่อ ชะแล่มนะ มีอะไรที่ไม่พอใจในเวลาไปเที่ยววันมั่ง” อ้ายถึกตอบว่า “ผมไม่ทราบเป็นแน่นอนขอรึ๊ แต่ผมสงสัยว่าคงจะเป็นเรื่องตุ๊กตะตุ่น” นายมากประหลาดใจจึงถามว่า “ตุ๊กตะตุ่นอะไรวะ” อ้ายถึกจึงเล่าเรื่อง นายชะแล่มเที่ยวหาตุ๊กตะตุ่นให้นายฟุ้งทุกประการ นายมากได้ฟังจึงหัวเราะ แล้วพูดว่า “พุทโธ ลูกเรานี้เป็นบ้าตุ๊กตะตุ่นนะเองแหละชอบกลจริง ๆ”

ครั้นอยู่มาอีก นายมากสังเกตเห็นในใบตามองเลขศักระ
คนแลแสดงอาการอื่น ๆ ตามที่อาจารย์โรงเรียนได้สังเกตแลรายงาน
มาแล้วนั้น ก็ออกหน้าใจ นำความไปเล่าให้หมอฝรั่งฟังแลสอบถาม
ความเห็น หมอฝรั่งตอบว่า “ตามอย่างท่านว่าลูกท่านชรอยจะมีอะไร
พิการในสมองอย่างหนึ่งซึ่งทำให้ นึกถึงตุ๊กตุ่นรำไป ถิ่นหนึ่งไว้
อาจจะเลยเสียจริตได้” นายมากจึงถามว่าจะทำอย่างไรดี หมอตอบว่า
ต้องให้มีอะไรเพื่อกเพื่อกเสียทางอื่นจนลืมตุ๊กตุ่นบางที่จะหายได้ ตกลง
ไปให้ส่งไปเที่ยวเสียที่ต่างประเทศ พระเอิญเคราะห์ดีประสยเวลาที่
หลวงประไพพาณิชจะไปเที่ยวเมืองจีนแลเมืองยูน นายมากชอบกันอยู่
กับหลวงประไพจึงเลยฝากนายชะแล่มให้ไปด้วย แลอธิบายความให้
หลวงประไพเข้าใจทุกประการ หลวงประไพเป็นคนใจดีก็รับรองว่าจะ
ดูแลนายชะแล่มแลจะช่วยชักชวนให้เพื่อกเพื่อกใจ ในเวลาที่ไปเที่ยวอยู่
นั้น นายมากก็มีความพอใจเพราะทราบอยู่ดีว่าการเที่ยวให้สนุกไม่มีใคร
สู้หลวงประไพ แต่เจ้านายเสด็จประพาสยังพอพระทัยให้หลวงประไพ
ตามเสด็จด้วยโดยมาก เพราะเป็นคนช่างพาเที่ยวดีแลช่างพูดด้วย

หลวงประไพไปได้สัก ๔ เดือนก็กลับเข้ามากรุงเทพฯ นายชะแล่ม
ได้ของต่าง ๆ จากเมืองจีนเมืองยูนมาฝากบิดามารดาแลพี่น้องพวกพ้อง
เป็นอันมาก ดูหน้าตาก็อร่ามใสชื่นบาน แต่พอบิดาถามว่าไปเที่ยวสนุก
หรือไม่ ก็ตอบเหมือนครั้งก่อนอีกว่า “สนุก สนุกมาก เสียแต่...”
ส่วนบิดามารดาแลญาติต่างก็เลยชักพาเรื่องอื่นต่อไป

ฝ่ายนายชะแล่มครั้นพดอยู่กับบิดามารดาสักหน่อยแล้วก็บอกว่ารู้สึก
 เห็นอยลุดเข้าไปในห้อง ขนบนเตียงนอนมือกายหน้าผากอยู่ สักครู่หนึ่ง
 แม่เฉลาน้องสาวก็เข้าไปในห้อง เห็นพี่ชายนอนมือกายหน้าผากอยู่เช่นนั้น
 ก็ตรงไปนั่งลงบนเตียงแล้วถามว่า “คุณพี่ ๆ เป็นอะไร เล่าให้ฟัง
 หน่อยเถอะ” แม่เฉลานั้นเป็นน้องรักของนายชะแล่มอยู่ด้วย แลยังมา
 แสดงกิริยารักใคร่แลทำเลียงอ่อนหวานเช่นนั้น ก็อดที่จะบอกไม่ได้จึง
 บอกว่า “นี่แน่ะแม่เฉลา พี่นะมีความทุกข์เสียจริง ๆ เพราะพี่เป็นคน
 ใจขี้ขบยิ่งกว่าคนอื่นหมดในโลก” แม่เฉลากระเถิบเข้าไปจนชิดพี่แล้ว
 ก็กอดแลพูดเป็นเสียงปลอบ ๆ ว่า “คุณพี่อย่ากังวลนั้นยังงคุณพี่ไม่
 ไร้ออก มีความรู้พอตัวอยู่แล้ว” นายชะแล่มพูดเสียงเครือ ๆ ว่า
 “พูดไร ทำไมจะไม่ไร ก็อายตุ้กะตุนนะใครเขารู้จักกันทั้งโลก พี่คน
 เทียวไม่รู้จัก” แม่เฉลาได้ฟังพูดดังนั้นก็หัวเราะแล้วพูดว่า “โอ
 คุณพี่ปลกจริง ตุ้กะตุนนะเขาพูดกะตุ้กะตายังไรละ” นายชะแล่มทลิ่ง
 ลุดขนบนแล้วถามว่า “จริงหรือ ตุ้กะตุนเฉย ๆ ไม่มีหรือหรือ”
 แม่เฉลาก็ตอบว่า “เชื่อนั่นเถอะ ตุ้กะตุนกับตุ้กะตานะมันคู่กัน ตุ้กะตุน
 เฉย ๆ ไม่มีหรือ” นายชะแล่มนั่งลงบนเตียงแล้วพูดว่า พทไร้พทถ้ง
 ไปเที่ยวหาเสียออกแย่ ถามน้องเราเองก็จะไ้ความ” แลวกก็กอดจูบ
 แม่เฉลาด้วยความยินดีเหลือที่จะพรรณนา

ห้องศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช

สำนักหอสมุดกลาง

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

